

# NOVUM

Editie 43/4  
Juni 2022

## Persoon en zaak: de ondergang van ons rechtssysteem?

*De eigenwoningregeling en  
ongelijkheid*

*Dubbele achternaam,  
(g)een enkel probleem?*

*Beslag op 'bragging rights'*



43/4

	Voorwoord	<b>3</b>
<i>Column</i>	Classificatie en hokjesgeest	<b>4</b>
<i>Verdieping</i>	De eigenwoningregeling en ongelijkheid	<b>8</b>
<i>Vereniging</i>	J.F.V. Grotius - Terugblik en vooruitblik	<b>13</b>
<i>Analyse</i>	Beslag op 'bragging rights'	<b>14</b>
<i>Analyse</i>	Dubbele achternaam, (g)een enkel probleem?	<b>18</b>
<i>Verdieping</i>	Persoon en zaak: de ondergang van ons rechtssysteem?	<b>22</b>

Waarde lezer,

Het prachtige zonnige weer van de afgelopen weken lijkt het begin in te luiden van de zomer, waar de meesten van ons na een druk jaar studeren toch wel weer aan toe zijn. Het afgelopen jaar is wederom geen makkelijk jaar geweest en de wereld lijkt er niet bepaald rustiger op te zijn geworden. Dat geldt natuurlijk ook voor de wereld van het recht, waarin nieuwe ontwikkelingen ons rechtssysteem en recht op de proef stellen en waarvan akte in deze nieuwe editie van de NOVUM.

In dit nummer vindt u allereerst de nieuwste column van prof. Kinneging waarin hij een blik werpt op de menselijke drang naar classificatie en hokjesdenken. Hij stelt daarbij dat de mens in de zoektocht naar de concrete, specifieke aard van een wezen volop gebruikmaakt van abstracties, maar stelt daarbij de vraag in hoeverre deze eigenlijk wel kloppen en dus betrouwbaar zijn.

We vervolgen onze weg door het recht met een gastbijdrage van Frank van der Salm. In deze bijdrage maakt hij aan de hand van de ‘Handreiking familiebank’ een vergelijking tussen de zakelijke hypothecaire lening en de niet-zakelijke hypothecaire lening met de vraag in hoeverre de hypotheekrente aftrekbaar is voor de Wet Inkomstenbelasting 2011. Hierbij stelt hij in het bijzonder de vraag in hoeverre de rente bij een familielening ook altijd aftrekbaar is, ondanks de soms meer gunstige uitkomsten daarvan voor een (vermogend) kind.

In dit nummer van de NOVUM treft u verder een bijdrage van redacteur Bouchra Boulouize waarin zij een juridische blik werpt op de recente beslaglegging door de politie op een collectie digitale kunstwerken, zogeheten ‘NFTs’. Hierbij gaat zij nader in op de vraag wat de politie, gezien de aard van NFTs, precies beslagen heeft en wat nou precies de rol van de vermogensrechtelijke kwalificatie in deze kwestie is.

Redacteur Jurian Bos stelt in dit nummer van de NOVUM de vraag in hoeverre het in Nederland reeds ingediende wetsvoorstel ‘Introductie gecombineerde geslachtsnaam’, die het voor ouders – die dat verlangen – mogelijk maakt hun kind een dubbele geslachtsnaam te geven, wel zo progressief is als het lijkt. Aan de hand van een recente uitspraak van het EHRM onderzoekt hij in dit artikel welke consequenties artikel 8 en 14 EVRM hebben voor het nieuwe wetsvoorstel inclusief de huidige bepaling omtrent de ‘vangnetnorm’ en welke aanpassingen daarin mogelijk vereist zijn.

Tot slot, staat redacteur Mathijs de Jong in deze editie van de NOVUM stil bij de vraag wat een hedendaagse jurist kan leren van Spenglers morfologie van de wereldgeschiedenis. Hiertoe zet hij nader uiteen wat een ‘oersymbool’ is en welke oersymbolen de antieke en de moderne tijd kenmerken, om vervolgens beter grip te krijgen op de door Spengler als problematisch ervaren begrippen ‘persoon’ en ‘zaak’. Met een blik op de kwalificatie van nieuwe technische fenomenen, zoals bitcoins, AI, of op geld waardeerbare virtuele voorwerpen, beargumenteert Mathijs dat de door Spengler voorgestelde dynamische lezing van deze twee begrippen een passend alternatief zou kunnen bieden.

Ik wens u veel leesplezier met dit nieuwe nummer van het juridisch faculteitsblad NOVUM.●



**Hadassah Drukarch**  
*Hoofdredacteur 2021-2022*

# Classificatie en hokjesgeest

Kunnen leeuwen denken? Me dunkt van wel. Ze kunnen bijvoorbeeld soorten enigszins onderscheiden en ze weten welke soorten wel en welke geen prooi zijn. Nu is soorten kunnen onderscheiden geen kleinigheid. Wie alleen kijkt en niet denkt, ziet alleen concrete entiteiten, die allemaal verschillen.

Soorten kunnen onderscheiden vereist abstractievermogen. Je moet in staat zijn om te begrijpen dat twee entiteiten (dingen, dieren, mensen) verschillen vertonen en toch in essentie hetzelfde zijn. Leeuwen kunnen dat een beetje. Geen dier is hetzelfde, maar ze begrijpen welke dieren wel en welke geen potentiële prooi zijn. Stel je voor dat ze dat niet zouden kunnen. Dan zouden ze het steeds, bij iedere jacht, weer proefondervindelijk vast moeten stellen.

Dit abstractievermogen ligt aan de basis van de menselijke beschaving. Wij hebben de beschaving te danken aan het feit dat wij mensen enorm goed zijn in abstraheren. Daardoor kunnen we in abstracties denken als de wetten van Newton, het periodiek systeem der elementen, de cardiovasculaire bloedsomloop, de democratische rechtsstaat, etc., etc. Dat niveau halen leeuwen niet en daarom zijn zij nog altijd jagers en zijn wij dat stadium allang voorbij.

Dat enorme abstractievermogen is misschien wel wat ons mensen het meest van de dieren doet verschillen. Maar

er zijn ook nog andere verschillen. Wij mensen hebben ook reflexiviteit. Dat betekent dat we over onszelf, onze specifieke aard en die van andere wezens kunnen nadenken. Dan gaat het er dus niet om vast te stellen tot welke soort een concrete entiteit behoort, maar om te bepalen waarin de entiteit afwijkt van andere exemplaren van dezelfde soort. Dat kunnen verder alleen een paar hogere diersoorten, met name de aap, en zelfs die kan het slechts in zeer beperkte mate.

Wat doen we als we reflecteren op onze eigen aard of die van andere wezens? We denken na over de ‘eigenaard-igheid’ van één concreet wezen. Dat lijkt het tegenovergestelde van abstraheren. Concreter en individueler wordt het immers niet. Maar hoe doen we dat? Nu komt het: we doen dat door dat individuele, concrete wezen te vergelijken met een abstracte, taxonomische classificatie en het dan, op basis van die classificatie, in een bepaald ‘hokje’ te stoppen.

*“De conclusie is duidelijk: ook als we op zoek zijn naar de concrete, specifieke aard van een wezen, maken we volop gebruik van abstracties. Sterker nog: wat we zien en dus ons antwoord op de vraag wie of wat we zijn, hangt voor honderd procent af van de abstracte classificatie die we gebruiken.”*

Maar als je zou willen weten wat voor persoonlijkheidstype je hebt, dan moet je op zoek naar een andere classificatie. Heel oud en beroemd is de classificatie die teruggaat op Hippocrates en Avicenna. Zij deelden de mensheid in in sanguinische, flegmatische, choleriche en melancholische mensen. Er zijn op dit gebied echter veel alternatieve classificaties. Het zogenaamde enneagram, een product van de twintigste eeuw, maar al even beroemd,



**Prof. dr. A.A.M. (Andreas) Kinneging** is hoogleraar Rechtsfilosofie. Hij verzorgt o.a. de bachelorvakken Rechtsfilosofie I en II, en doceert in de masterafstudeerrichting Encyclopedie en Filosofie van het Recht. Sinds 2013 schrijft hij maandelijks een column voor NOVUM magazine.

onderscheidt negen verschillende persoonlijkheidstypes.

En wat te denken van classificaties van lichaamstypes, waarbij mensen – vooral dames – worden ingedeeld in categorieën als ‘appel’, ‘peer’, ‘zandloper’, etc.?

Wie zich zorgen maakt om zijn eigen geestelijke gezondheid of die van een ander gaat dikwijls te rade bij het *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* beter bekend als het DSM, dat een overzicht wil zijn van alle bekende geestesziekten. Een echte taxonomische classificatie dus. En zo voorts.

De conclusie is duidelijk: ook als we op zoek zijn naar de concrete, specifieke aard van een wezen, maken we volop gebruik van abstracties. Sterker nog: wat we zien en dus ons antwoord op de vraag wie of wat we zijn, hangt voor honderd procent af van de abstracte classificatie die we gebruiken.

Als dat zo is, dan kunnen die classificaties maar beter kloppen! Maar kloppen ze ook? We kunnen een

redelijk tot groot vertrouwen hebben in de meeste natuurwetenschappelijke classificaties. Dat alle stoffen ergens in het periodiek systeem der elementen ondergebracht kunnen worden, is niet aan twijfel onderhevig. En dat een ieders bloed onder te brengen valt in de bloedgroepen A, AB, B en O is al evenmin voor discussie vatbaar. Hetzelfde geldt voor de biologische ordening van het dierenrijk, die we op school hebben geleerd: katachtigen, hondachtigen, etc.

Maar hoe dichter we in de buurt komen van de menselijke geest en persoonlijkheid, des te onzekerder wordt het allemaal. Het spreekt boekdelen dat er zoveel verschillende classificaties zijn van persoonlijkheidstypes. Gaat men uit van de Hippocratische classificatie, dan komt men tot een ander resultaat dan wanneer men zich op het enneagram baseert. Men stelle zich, ter vergelijking voor, dat dat ook bij bloedgroepen het geval was. Dan zouden sommige medici in plaats van vier zes of zeven bloedgroepen onderscheiden. Een veelheid van verschillende opvattingen is voldoende reden voor de nodige scepsis.



Ook psychiatrische classificaties van geestesziekten zijn om deze reden twijfelachtig. De eerste versie van het DSM verscheen in 1952. Daarin werden 106 verschillende geestesziekten beschreven. Onder andere homoseksualiteit. In de vijfde editie uit 2013 is het aantal gegroeid tot bijna 300. Maar homoseksualiteit is verdwenen. Ter vergelijking: is het denkbaar dat de scheikunde in een halve eeuw 200 nieuwe stoffen (aatomsoorten) ontdekt, naast de bekende (ruim) 100 en bovendien vaststelt dat zuurstof en chroom toch geen atoomsoorten zijn? Het kan natuurlijk zijn dat de psychiatrie in de afgelopen vijftig jaar een wereldhistorische doorbraak heeft gemaakt, maar daar heb ik dan helemaal niets van vernomen. Bovendien bestaat er onder psychiaters in de verste verte niet de eensgezindheid die er onder scheikundigen bestaat. Reden dus voor de nodige scepsis.

Wie teruggaat in de geschiedenis merkt dat de classificatie van mensen in termen van hun specifieke aard vooral sedert de Verlichting en de Romantiek een enorme vlucht heeft genomen. Daarvóór gebeurde het niet of nauwelijks.

De Hippocratische typologie is een uitzondering. Het is niet toevallig dat die bekend is gebleven door de eeuwen heen, want er was verder niets. Maar vroeg men zich vóór de Verlichting en de Romantiek dan niet af: ‘Wie of wat ben ik?’ Het antwoord zal je verbazen: nee, men vroeg zich dat niet af. Althans niet zoals wij ons dat afvragen.

Het antwoord op de vraag ‘Wie of wat ben ik?’ was ‘Ik ben een mens, net als alle anderen’. Met andere woorden: de overeenkomsten met andere mensen werden benadrukt, niet de verschillen, de individuele bijzonderheid. Die laatste werd beschouwd als van geringe betekenis. (Het enige verschil tussen mensen dat als van fundamenteel belang werd beschouwd was het verschil tussen man en vrouw. Precies het verschil dus dan anno nu door velen als van geringe betekenis wordt gezien!)

Vergelijk het maar met hoe wij vandaag de dag nog altijd tegen leeuwen aankijken. Wij erkennen weliswaar dat ze allemaal enigszins hun eigen aard hebben, maar er zijn maar weinig mensen die een enneagram op een leeuw zouden willen loslaten. Daarvoor lijken leeuwen te veel

op elkaar en zijn de verschillen te weinig geprononceerd.

Gevolg van deze idee was dat de aandacht niet uit naar allerlei typologieën en classificaties van mensen. De grondgedachte was dat alle mensen min of meer overeenkomen, variaties zijn op één en hetzelfde patroon.

Hoe ziet dat patroon eruit, dat algemeen-menselijk patroon? De bespreking ervan in Plato's dialogen is maatgevend geworden voor alle latere, tot aan de Verlichting en de Romantiek. We zien een soortgelijke opvatting over de mens bij Cicero en Seneca, Augustinus en Thomas van Aquino, Erasmus en Luther, om alleen maar de grootste namen te noemen. Alle gewone stervelingen dachten en zeiden het deze halfgoden na.

*“Het antwoord op de vraag ‘Wie of wat ben ik?’ was ‘Ik ben een mens, net als alle anderen’. Met andere woorden: de overeenkomsten met andere mensen werden benadrukt, niet de verschillen, de individuele bijzonderheid.”*

Neem nu bijvoorbeeld de Platoonse dialoog *Alcibiades*. Daarin is Socrates in gesprek met de jonge Alcibiades, die, nog niet droog achter de oren, meent dat hij wel even het Atheense volk kan adviseren inzake kwesties van oorlog en vrede. De jongeman heeft het zeer goed gevonden met zichzelf en loopt over van zelfvertrouwen en ego. Tegenwoordig zou zo iemand beslist geclassificeerd worden als een narcist. In het DSM wordt narcisme genoemd als ‘personality disorder’. Een geestesziekte dus.

Niets van dat al bij Plato. Hij ziet de conditie van Alcibiades als een universeel menselijke conditie. Het Griekse woord ervoor is *hubris*: zelfoverschatting, hoogmoed, eigenwaan. Plato beschrijft deze als ‘dubbele onwetendheid’: je weet het niet, maar weet niet dat je het niet weet. Met andere woorden: je denkt dat je het weet, maar je weet het helemaal niet. Dat kun je wel een geestesziekte noemen, maar dat heeft niet veel zin, want het is iets waaraan (bijna) alle mensen van nature lijden.

De vraag is dus niet of je een narcist bent. Dat ben je, net als iedereen. De vraag is hoe we er met zijn allen van afkomen.

*Hubris* is niet het enige waar wij mensen volgens deze

opvatting van nature aan lijden. We lijden ook in meer of mindere mate – daarin zit het verschil tussen mensen – aan hebzucht, wellust, toorn, gulzigheid, afgunst, onverschilligheid en nog veel meer. Ons aller natuur is dus ‘ongeordend’. En onze taak in het leven, de belangrijkste taak, is te proberen onze natuur op orde te brengen. Zodat we liefdevolle, rechtschapen, matige, vrijgevege, zachtmoedige i.e. goede mensen worden.

Zoals men ziet staat dit allemaal volkomen los van de kwestie van persoonlijkheidstypen e.d. Dat is vanuit dit perspectief irrelevant. Denk er maar eens over na. Want als dit perspectief juist is, dan moeten we concluderen dat het abstractie- en reflectievermogen van de mens wel het bij uitstek menselijke in onze kunnen zijn, maar dat deze ons ook behoorlijk het bos in kunnen sturen.

Overigens voelde Alcibiades zich seksueel aangetrokken tot Socrates. Tegenwoordig zou hij daarom door zichzelf en anderen geclassificeerd worden als homo- of biseksueel. Daarvan vinden we bij Plato niets terug. En al evenmin bij de andere grote auteurs van de Oudheid en de Middeleeuwen. De classificatie van mensen op grond van hun seksuele identiteit is iets wat pas in de loop van de negentiende eeuw (!) voor het eerst gebeurt. Dat komt omdat men seksuele begeertes niet zag als iets wat de menselijke identiteit bepaalt. Het zijn begeertes, meer niet. Ongeveer zoals je vandaag de dag nog van koffie of pizza kunt houden, zonder onmiddellijk door jezelf en anderen te moeten worden gerangschikt als koffiefiel of pizzafiel. ●

# De eigenwoningregeling en ongelijkheid

Worden vermogenden en hun naasten ook door de Wet IB 2001 begunstigd bij het aanschaffen van een woning?



**Frank van der Salm**  
*Gastredacteur*

Het behoeft geen nadere uitleg dat Nederland zich op dit moment in een woning- en huizen crisis bevindt. Zo was de prijs van een koopwoning in februari 2021 10,4% duurder dan een jaar daarvoor en een koopwoning in april 2022 19,7% duurder dan vorig jaar.<sup>1</sup> Voor deze gigantische stijging in de huizenprijzen is uiteraard niet één reden, maar zijn er heel veel verschillende factoren die hieraan hebben bijgedragen. Onder meer is de hypotheekrente de afgelopen jaren heel laag geweest.<sup>2</sup> Daarnaast is de vraag naar koopwoningen enorm toegenomen.<sup>3</sup> Hierdoor wordt het steeds lastiger om aan een koopwoning te komen, zeker als je in het starterssegment zit en nog niet heel veel eigen vermogen hebt kunnen opbouwen. Dit kan leiden tot een situatie waarin onder meer starters met een vermogende familie makkelijker aan een koopwoning kunnen komen dan mensen zonder vermogende ouders en dat terwijl huisvesting één van de primaire levensbehoeften is. In de praktijk is dit ook een probleem omdat het de kloof tussen arm en rijk kan vergroten. Een van de op dit moment onder fiscale faciliteit die hiermee verband houdt, is de zogeheten jubelton (schenkingsvrijstelling eigen woning).<sup>4</sup> Door deze vrijstelling kunnen de ouders hun kind - onder bepaalde voorwaarden - ruim €100.000 belastingvrij schenken mits diegene het gebruikt voor zijn 'eigen woning'.<sup>5</sup> In een door het SEO gepubliceerd onderzoek komt naar voren dat dit leidt tot ongelijkheid in de samenleving.<sup>6</sup> Ook in de literatuur is voor afschaffing gepleit van de faciliteit.<sup>7</sup> Hierdoor heeft het kabinet besloten de jubelton vanaf 2023 te verlagen en hem per 1 januari 2024 helemaal af te schaffen.<sup>8</sup>



Betekent dit het einde aan (fiscale) ongelijkheid met betrekking tot de woningmarkt? Dat weet ik zo spoedig nog niet. Onder meer de eigenwoningregeling in de Wet Inkomstenbelasting 2001 bevordert het kopen van woningen ook nog meer omdat – kort gezegd – de hypotheekrente van het box 1 inkomen afgetrokken mag worden.<sup>9</sup> Voor (minder vermogende) mensen is het steeds lastiger geworden om een hypotheek af te sluiten, onder meer door de stijgende huizenprijzen.<sup>10</sup> Daarnaast spelen onder meer studieschulden ook een belangrijke rol voor professionele hypotheekverstrekkers; deze vormen immers een belangrijk gezichtspunt voor de hoogte van de hypotheek. Om die reden kiezen veel kinderen van vermogende ouders voor het afsluiten van een hypothecaire lening bij hun familie. Een familie zal immers goed op de hoogte zijn van de financiële situatie van een kind en daarbij is de kans aanwezig dat de familie de voorwaarden – die bij de lening komen kijken – gunstig kunnen vormgeven. Hierdoor kan de situatie ontstaan dat het kind gunstig hypotheekrente kan aftrekken terwijl de voorwaarden voor de lening een stuk beter zijn. In dit artikel wordt daarom aandacht geschonken aan de vergelijking tussen de zakelijke hypothecaire lening en de niet-zakelijke hypothecaire lening met de vraag in hoeverre de hypotheekrente aftrekbaar is voor de Wet Inkomstenbelasting 2011. Is de rente bij een familielening ook altijd aftrekbaar, ondanks dat de voorwaarden soms een stuk gunstiger zijn voor een (vermogend) kind? Deze vergelijking zal gemaakt worden aan de hand van de ‘Handreiking familiebank’, een door een wob-verzoek openbaar gemaakt beleidsstuk van de Belastingdienst.<sup>11</sup> Hierin staat uitgebreid beschreven in welke situaties de hypotheekrente wel en niet aftrekbaar is bij leningen die verstrekt zijn in familieverband. Daartegenover zet ik dan de situatie af waarin een ‘normale’ zakelijke lening wordt verstrekt.

Bij de verkrijging van een woning in eigendom kan deze woning voor de inkomstenbelasting, mits verkregen door een natuurlijk persoon, gekwalificeerd worden als een eigen woning in de zin van art. 3.111 Wet IB 2001. Op dat moment valt de woning fiscaal gezien in box 1 en is deze belast volgens de artikelen 3.110 Wet IB 2001 e.v. De rente die voor deze lening is bedongen is veelal af te trekken van het eigenwoningforfait, het fictieve rendement dat men behaalt op de eigen woning (art. 3.112 Wet IB 2001). Deze eigenwoningforfait is door de Wet Hillen lange tijd 0% geweest, waardoor alle hypotheekrente volledig af te trekken was van het box 1 inkomen.<sup>12</sup> Op dit moment wordt 86,67% van het eigenwoningforfait door de Wet Hillen nog steeds

weggecijferd, en dit zal elk jaar met 3.33% afnemen.<sup>13</sup> In box 1 wordt onder meer winst uit onderneming en loon uit dienstbetrekking belast tegen een progressief tarief, waardoor een flinke belastingbesparing gerealiseerd kan worden.<sup>14</sup> Om deze rente af te mogen trekken van de eigenwoningforfait is het van belang dat de hypothecaire lening daarom gezien wordt als een eigenwoningsschuld (art. 3.119a Wet IB 2001).

### De vereisten voor art. 3.119a Wet IB 2001

Maar wanneer kwalificeert een hypothecaire lening zich dan als eigenwoningsschuld in de zin van art. 3.119a Wet IB 2001? Als eerste is van belang dat er sprake is van een civielrechtelijke (geld)lening. Voor de vraag of sprake is van een geldlening wordt het civielrechtelijke begrip gebruikt. Art. 7:129 lid 1 BW luidt als volgt:

*“De overeenkomst van geldlening is de kredietovereenkomst waarbij de ene partij, de uitlener, zich verbindt aan de andere partij, de lener, een som geld te verstrekken en de lener zich verbindt aan de uitlener een overeenkomstige som geld terug te betalen.”*

De terugbetalingsverplichting is hierbij het belangrijkste. Indien deze niet bestaat, is er geen sprake van een geldlening. Reële aflossing op de lening doet ook niet ter sprake. De aflossing moet namelijk door de partijen zijn beoogd. Fiscale herkwalificatie is mogelijk, maar komt zelden voor. De handreiking gaat er daarom niet verder op in. Tussen een zakelijke partij en een verstrekker van een familielening zal hierover weinig verschil bestaan, omdat er sprake móét zijn van een terugbetalingsverplichting.

De lening moet daarnaast voldoen aan de vereisten die zijn neergelegd in art. 3.119a Wet IB 2001. Hierboven is art. 3.119a Wet IB 2001 al even kort ter sprake gekomen. Wil de rente zich kwalificeren als eigenwoningrente en dat deze derhalve aftrekbaar is, dient de lening te voldoen aan de eisen die zijn neergelegd in dit artikel:

1. De schuld moet zijn aangegaan in verband met de eigen woning;
2. Er moet een contractuele verplichting zijn om annuïtair af te lossen binnen de looptijd en de aflossingstermijn mag ten hoogste 360 maanden bedragen. De aflossing moet geschieden conform art. 3.119c Wet IB 2001;
3. De aflossing moet ook reëel worden voldaan (de aflossingseis);
4. Als de lening verstrekt is door een



administratieplichtige (art. 3.119g Wet IB 2001 jo art. 10.8 Wet IB 2001 jo art. 22 UB IB 2001) moet de administratieplichtige bepaalde gegevens conform art. 53 AWR aan de belastingdienst bekend maken. De belastingplichtige de eigenwoningschuld aangeven bij de jaarlijkse aangifte als hij geen administratieplicht heeft.

De lening moet aangegaan zijn in verband met de verwerving van de eigen woning (art. 3.119a lid 1 sub a Wet IB 2001). Het gaat hier dus om een causaal verband tussen de lening en de verwerving van de woning. Hierbij is er voldoende causaal verband indien aannemelijk kan worden gemaakt dat de lening is aangegaan met het oog op de verwerving van een eigen woning.<sup>15</sup> Een strenge historische interpretatie is daardoor niet aan de orde. De lening moet daarnaast de contractuele verplichting (aflossingsplicht) kennen om annuïtair af te lossen in ten hoogste 360 maanden. Snellere aflossing is tevens ook toegestaan en kan in familieverband nog wel eens gunstig zijn. Deze aflossingseis wordt nog

wel eens vergeten in de leningsovereenkomst. Dit kan akelige gevolgen hebben voor de belastingheffing voor de kinderen van ouders. Zo concludeerde de rechtbank dat, ondanks dat er reëel was afgelost, geen sprake was van een eigenwoningschuld.<sup>16</sup> In de voorwaarden van de familielening mag de looptijd dus niet meer dan 360 maanden bedragen, omdat anders de lening zich niet kwalificeert als eigenwoningschuld en daardoor de rente niet aftrekbaar is. Sterker nog; doordat de akte niet altijd wordt opgesteld door een professional, zoals het geval is bij een zakelijke partij, wordt de aflossingseis in de akte nog wel eens vergeten. De hypotheekrente is zodoende niet aftrekbaar. Het verschil met een zakelijke lening is dus hier relatief gering.

Daarnaast moet er ook 'reëel' worden afgelost; er moet daadwerkelijk worden betaald. Of hieraan is voldaan, moet getoetst worden aan de hand van de formule in art. 3.113c lid 1 Wet IB 2001. Het is mogelijk in bepaalde gevallen af te wijken van deze formule, zoals bij betalingsproblematiek (art. 3.119e lid 1 Wet IB 2001).

In het geval dat een vader een lening heeft verstrekt aan een kind is dus belangrijk dat dit kind ook de rente daadwerkelijk betaalt. Of voldaan wordt aan de aflossing, wordt op 31 december van een kalenderjaar getoetst. Hier is voor de familielening wel sprake van enige rekbaarheid; van een zakelijke partij kan verwacht worden dat ze minder snel uitstel van betaling geven tot 31 december van een kalenderjaar dan bij de verstrekker van een familielening. De lijntjes zijn immers binnen familieverband zeer kort.

Als laatste is het van belang dat de belastingplichtige de eigenwoningschuld opneemt in de belastingaangifte op het moment dat de lening niet is verstrekt door een administratieplichtige. Bij de familielening is dit het geval, omdat het niet gaat om een bank of professionele verzekeraar. Dit vloeit voort uit art. 3.119g Wet IB 2001. De rechtspraak heeft tevens bepaald dat aan dit vereiste ook niet is voldaan, indien de informatie te laat is ingediend.<sup>17</sup> De Hoge Raad heeft dit nog recentelijk bevestigd.<sup>18</sup> Hier is ook een nihil verschil tussen een zakelijke lening en een familielening, omdat dit simpelweg een administratieve handeling betreft en dus niet de ene lening structureel bevoordeelt ten opzichte van de andere lening.

De rente is niet aftrekbaar als niet aan een van deze voorwaarden is voldaan. Als dat wel het geval is, moet bepaald worden of sprake is van een reële rente. Het kan namelijk zo zijn dat een deel van de rente die bedongen is niet alleen maar ziet op de lening ter verwerving van de woning. In familieverband kan dit gedaan zijn om de leningnemer te begunstigen. Als daarvan geen sprake is, is de rente in principe aftrekbaar. Is dit wel het geval, dan zal de rente gesplitst moeten worden. De civielrechtelijke rente wordt fiscaal dus anders behandeld. De rente moet dan verband houden met een gebruikelijke variabele. In de handreiking wordt als reden voor een hogere rente een uitsluiting van een boete als ongebruikelijke variabele genoemd. Dit recht zou namelijk niet met zekerheid uitgeoefend kunnen worden waardoor een deel van de rente ziet op een ander recht of verplichting. In dit geval zal de rente dus gesplitst worden. Wel is het zo dat bij een renteopslag van 0.2% of lager deze verwaarloosbaar wordt geacht en er dan niet gesplitst hoeft te worden. Dit kan een verwaarloosbaar bedrag lijken. Bij een lening ad €500.000 is 0.2% echter wel €1000 per jaar, wat mijn inziens toch een leuke begunstiging is. Dit bedrag lijkt mij echter wel te laag om een groot verschil te kunnen verklaren.

Het kan zo zijn dat de bedongen rente hoger is dan de gebruikelijke marktrente. Hoe moet de rente dan gekwalificeerd worden? Voor de beantwoording van die vraag is het van belang om te kijken in hoeverre de rente een reële vergoeding voor de verstrekte lening is. Hierbij is de hoogte van de rente van belang in verband met de lening. Bij banken en andere zakelijke partijen geldt meestal dat dit in lijn is met de marktconforme rente, nu zij een zo hoog mogelijk rendement willen behalen. In familieverband kunnen de redenen voor de bedongen rente anders zijn. Een hogere rente zou bijvoorbeeld kunnen voortvloeien uit het feit dat er geen zekerheden zijn gevestigd op de aangeschafte woning.

In principe wordt er gekeken of sprake is van een rentepercentage die normaal gebruikelijk is op de markt. Als dat niet het geval is, moet men de familielening gaan vergelijken met de zakelijke lening. De rente moet dan het hogere percentage rechtvaardigen. Dit wordt dan ook beoordeeld aan de hand van de unieke omstandigheden van het geval. Hierbij is met name het risicoprofiel van de leningnemer van belang en of er zekerheden zijn gevestigd.

Wanneer er geen zekerheid is bedongen, wordt er al snel aangenomen dat er geen sprake is van reële rente. Dit blijkt uit de opgenomen jurisprudentie in de handreiking.<sup>19</sup> Toch kan het zo zijn dat er sprake is van reële rente. De handreiking noemt onder andere de situatie waarin in de leningsovereenkomst is bepaald dat er op elk gewenst moment alsnog een zekerheid kan worden gevestigd. In zo'n geval is er voldoende materiële zekerheid. Desondanks is dit naar mijn mening toch een groot verschil met de zakelijke lening. Het klopt inderdaad dat de leninggever van de familielening in dit geval het wilsrecht heeft om alsnog een zekerheid te kunnen vestigen, maar de vraag is natuurlijk of de leninggever dit ook wel gaat doen. Zeker in familieverband valt te snappen dat dit minder snel gebeurt om de leningnemer van de familielening te bevoordelen. Hierdoor kan de leningnemer, op informele wijze, zeker zijn van het feit dat geen zekerheid gevestigd gaat worden. Dit is een groot verschil ten opzichte van een zakelijke partij, die dit hoogstwaarschijnlijk wel had gedaan.

Als het risicoprofiel van de geldnemer hoog is, kan dit het verhoogde rentepercentage ook rechtvaardigen. Dit is uiteraard zeer casuïstisch van aard. Zo oordeelde de rechtbank dat een rente van 8% in familieverband reëel was, gelet op het risico.<sup>20</sup> Sprake was namelijk van nog een eerdere hypotheek gevestigd op het huis en er

was geen dwingende aflossingsverplichting (de zaak speelde in 2008, voor de wetswijziging van 1 januari 2013 waarop de vereisten van de eigenwoningschuld van art. 3.119a Wet IB 2001 veranderde). Daarnaast was er geen zekerheidsstelling door de leninggever. Het feit dat de persoonlijke omstandigheden van een hoge rente meespelen bij de vraag of sprake is van een reële rente kan een leningnemer van een familielening een voordeel verschaffen. Verwacht kan worden dat een familielening beter toegespitst kan worden op de financiële omstandigheden van de leningnemer in vergelijking met een zakelijke lening, die verstrekt wordt in het kader van een onderneming die uit is op winst.

### Conclusie(?)

De hiervoor besproken punten laten zien wanneer een hypothecaire lening zich kwalificeert als een eigenwoningschuld, waardoor de rente op die lening aftrekbaar is. Daarbij valt op dat bij sommige aspecten, zoals bij het bepalen van de reële rente, een verschil bestaat tussen hoe binnen familieverband de voorwaarden soms wat losser geformuleerd kunnen worden. Hierdoor kan een voordeel ontstaan voor de leningnemer. Specifiek de eis dat een hoge rente, wat een hoge aftrekpost betekent, makkelijker gerechtvaardigd kan worden door een materiële aanspraak te creëren op een toekomstige vestiging van een zekerheid, leent zich voor een gunstigere behandeling. Dit lijkt misschien een klein verschil, maar het feit dat er geen hypotheekrecht op je huis is gevestigd, kan zeker gezien worden als een voordeel. Het hypothecaire zwaard van Damocles hangt hierdoor niet boven het hoofd van de leningnemer. Met betrekking tot de rest van de voorwaarden lijkt verder geen groot verschil te bestaan tussen een zakelijke lening en een familielening. Van een enorm verschil met betrekking tot de behandeling van de verschillende soorten leningen is dus niet per se sprake. De familielening heeft dus wel enige voordelen ten opzichte van een zakelijke lening, maar dit zal voornamelijk gelegen zijn in het feit dat in familieverband bepaalde financiële risico's minder zwaar meewegen voor de verstrekker van de lening. De Wet IB 2001 begunstigt daarom familieleningen enigszins, maar niet in een significante mate. Of het probleem van de woningcrisis dus een oorzaak heeft die is gelegen in wettelijke voorschriften, of dat dit wordt veroorzaakt door (andere) economische redenen, laat ik daarom ook voor nu bij u. ●

*koopwoningen, CBS.nl 2 juni 2022.*

2. 'Achtergrond bij de huizenprijsstijgingen vanaf 2013', CBS.nl 2 juni 2022.

3. Grote vraag naar huizen houdt aan, prijzen stijgen naar recordhoogte', NVM.nl 2 juni 2022.

4. Zie art. 33 onder 5 sub c en onder 7 SW.

5. Kind in de zin van de Successiewet, dus geen jeugdig iemand.

6. 'Evaluatie schenkingsvrijstelling eigen woning', SEO.nl 2 juni 2022.

7. L.E. Welkers en R.D. de Jong, 'Verhoogde schenkingsvrijstelling eigen woning werkt verstrend in de huidige markt: tijd voor afscheid?', WPNR 2021(7337).

8. 'Kabinet verlaagt schenkingsvrijstelling eigen woning per 1 januari 2023', rijksoverheid.nl 2 juni 2022.

9. Zie afd. 3.6 Wet IB 2001.

10. 'Studieschuld en hypotheek', consumentenbond.nl 2 juni 2022.

11. Staatssecretaris van Financiën, 'Beslissing wob-verzoek familiebank', nr. 2021-0000078681 (21 april 2021).

12. 'Geen of een kleine eigenwoningschuld ('Wet Hillen')', belastingdienst.nl 2 juni 2022.

13. *Idem.*

14. Zie art. 2.10 lid 1 Wet IB 2001.

15. BNB 2005/384.

16. Rb. Zeeland-West-Brabant 22 september 2021, ECLI:NL:RBZWB:2021:4757.

17. Hof Arnhem-Leeuwarden 22 september 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:7497.

18. Hoge Raad 19 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1719.

19. Rb. Noord-Nederland 19 februari 2013, ECLI:NL:RBNNE:2013:BZ2727.

20. *Idem.*

1. 'Koopwoningen in april 19,7 procent duurder' en 'Hoogste prijsstijging koopwoningen in bijna 20 jaar', CBS prijsindex

Waarde lezer,

Goed om te zien dat u weer de NOVUM erbij heeft gepakt deze maand. Hopelijk zijn de laatste tentamens goed gegaan!

De afgelopen maand was het eindelijk zover: de Leidse Juridische Bedrijvendag! Tien maanden lang heeft de commissie keihard gewerkt om deze dag mogelijk te maken en het was zeer geslaagd. Daarnaast ben ik op moment van schrijven aan het popelen om naar Lissabon toe te mogen. Over enkele weken stappen wij met een groep Grotianen in het vliegtuig om heerlijk te gaan genieten van het mooie weer.

Nu het alweer juli is, komt het einde van mijn bestuursjaar er langzaam aan ook aan. Dit betekent dat vanaf komende maand het 102e kandidaatsbestuur deze column over zal nemen.

Het was me een genoegen om jullie maandelijks een update te geven van de gang van zaken bij de vereniging. 😊

Ik hoop jullie nog te mogen treffen op ons eindfeest van 6 juli!

**Shireen Lander**

*Assessor onderwijs en carrière*

*101e bestuur der J.F.V. Grotius*



**TERUGBLIK**

juni

# Beslag op *'bragging rights'*



**Bouchra Boulouize**  
*Redacteur*

De politie Oost-Nederland had onlangs een primeur: voor het eerst is beslag gelegd op 'NFT's'. Meerdere digitale kunstwerken zijn in een onderzoek naar de verkoop van privé-gegevens in beslag genomen.<sup>1</sup> Er is veel te doen om NFT's. Zo is *'just setting up my twttr'*: een ogenschijnlijk nietszeggend zinnetje, een tweet waarvan elk woord zo'n \$580.000 waard was. Deze tweet is de eerste tweet van Twitter-CEO Jack Dorsey en is vorig jaar als 'digitaal kunstwerk', een NFT, verkocht voor 2,9 miljoen dollar.<sup>2</sup> Dit jaar heeft de huidige eigenaar geprobeerd deze NFT weer te verkopen voor de niet-schamele verkoopprijs van \$48 miljoen. De veiling sloot na in totaal 7 biedingen met als hoogste bod een kleine \$280.<sup>3</sup> Het is duidelijk dat NFT's een enorme waarde kunnen vertegenwoordigen waardoor het voornoemde beslag van de politie zo gek nog niet is. Het roept echter wel de vraag op wát de politie nou precies beslagen heeft. Ook dringt zich de vraag op wat de rol van de vermogensrechtelijke kwalificatie in deze kwestie is. Met andere woorden: Hoe kan beslag worden gelegd op iets waarvan voor wat het vermogensrecht betreft onduidelijk is wat het precies is? In onderhavige bijdrage ga ik op deze vragen in. Ik concludeer de bijdrage met een samenvatting.



## Bored apes, GIFS en avatars, wat is een NFT?

NFT's worden vaak in één adem genoemd met bitcoins of cryptocurrency in het algemeen. Een NFT is echter een categorie op zich. De afkorting NFT staat voor *Non Fungible Token* wat betekent dat de ene NFT niet gelijk is aan een andere NFT (een NFT is dus *non-fungible*)<sup>4</sup>. Dit, in tegenstelling tot bijvoorbeeld een bitcoin, een vorm van cryptovaluta. De 'fungibility' van een bitcoin is te vergelijken met de inwisselbaarheid van de ene euromunt voor de andere euromunt. Het maakt voor de waarde van een euromunt niet uit of je de euromunt hebt gevonden op straat of dat de euromunt is gegeven als wisselgeld in de supermarkt. De ene euro is de andere euro. Met NFT's is dat anders.

Omdat vrijwel alles omtrent NFT's digitaal is, is het verschil het beste uit te leggen aan de hand van een voorbeeld. Van elk object, digitaal of fysiek, kan een NFT worden gemaakt. Ik zal uitleggen wat een koper van een NFT nu in handen krijgt aan de hand van het kunstwerk 'Morons' van graffiti-kunstenaar Banksy.

5 Het fysieke exemplaar van de Banksy-print werd als onderdeel van de over te brengen boodschap, verbrand en omgezet in een NFT. Hoewel iedereen het digitale plaatje van de Banksy-print (ofwel: de *token*) kan kopiëren, is er maar één eigenaar: de koper. De koper van een NFT is te identificeren aan de hand van een unieke identificatiecode. Door middel van een *smart contract* wordt de NFT gecreëerd (de veelgebruikte term in deze context is 'gemunt'), en overgedragen aan de eigenaar.<sup>6</sup> De informatie inzake het contract wordt toegevoegd aan de blockchain, een soort digitaal grootboek, waarin alle gegevens omtrent de NFT zijn opgeslagen en tevens raadpleegbaar zijn.<sup>7</sup> Alvorens in te gaan op de manier waarop de eigendom van een NFT wordt bewezen, wil ik benadrukken dat de term 'eigendom' in deze digitale context niet op één lijn ligt met het eigendomsbegrip zoals wij dat kennen in het Nederlandse vermogensrecht.

Hoe het precies zit met deze kwalificatie van een NFT naar Nederlands vermogensrecht, komt verderop in deze bijdrage aan bod. Zodra een NFT wordt gekocht, wordt hij overgebracht naar de digitale *wallet* van de koper. Het

token bewijst dan dat deze specifieke, gekochte kopie van het digitale bestand, het origineel is. De persoonlijke sleutel die bij de aankoop van het NFT wordt gecreëerd, bewijst eveneens dat de koper eigenaar is van het origineel. Een belangrijke eigenschap van de blockchain is dat de eigendomsgeschiedenis van een digitaal object, zoals een NFT, getraceerd kan worden.<sup>8</sup> De eerste, tevens publieke sleutel van een NFT is een permanent onderdeel van de geschiedenis van de NFT die eveneens kan aantonen dat het aangekochte token gecreëerd is door een bepaald persoon, bijvoorbeeld Banksy.<sup>9</sup> Deze gegevens zijn te raadplegen op de blockchain.

### “Onstoffelijk, doch beheersbaar”

De vermogensrechtelijke kwalificatie van NFT's leidt met name door de onstoffelijkheid ervan tot hoofdbrekens. In feite zou een NFT omschreven kunnen worden als een op de blockchain geregistreerd uniek echtheidscertificaat van een digitaal kunstwerk wat elders op het internet is opgeslagen.<sup>10</sup> De NFT valt dus (door de onstoffelijkheid) buiten het eigendoms- en zaaksbegrip van art. 5:1 BW jo. art. 3:2 BW.<sup>11</sup> Een NFT ‘gedraagt’ zich als een zaak: ze worden immers alom gecreëerd, verkocht en doorverkocht, maar toch is het geen ‘zaak’. Ik waag me niet aan de illusie dat ik met de in deze bijdrage beschikbare ruimte, een accurate beschrijving kan geven van de afwegingen die momenteel de literatuur op dit gebied domineren. Daarvoor is de materie simpelweg te complex. Toch denk ik dat in het huidige Nederlandse privaatrecht, meer ruimte is voor de NFT's dan op het eerste gezicht wordt gedacht. Immers, reeds in 2012, in het arrest *HR Beeldbrigade* is de titel 7.1 BW inzake koop, van toepassing geacht op verkrijging van een digitale kopie van software.<sup>12</sup> Net als een NFT is een digitale kopie van software onstoffelijk, maar toch dermate waardevol dat het interessant genoeg is voor een overdracht tegen betaling.

Het gaat mij in de context van deze bijdrage met name om de overweging die de Hoge Raad ten grondslag legt aan het van toepassing verklaren van titel 7.1 BW op de overdracht van de kopie van software. Opmerkelijk is namelijk dat de Hoge Raad, zonder zich uit te laten over de vermogensrechtelijke kwalificatie van software, uitlegt dat de titel inzake koop van toepassing is. Zoals bekend, is de kooptitel alleen van toepassing op goederen.<sup>13</sup> Software, maar ook NFT's vallen buiten de begripsomschrijving van een goed. De Hoge Raad ziet in art. 7:47 BW (titel 7.1 BW is volgens dit artikel eveneens van toepassing op vermogensrechten) de

intentie van de wetgever een ruim toepassingsbereik te willen geven aan titel 7.1 BW.<sup>14</sup> Uit de overweging van de Hoge Raad volgt dat de overeenkomst tot aanschaf van software, ertoe strekt de verkrijger *iets te verschaffen dat geïndividualiseerd is en waarover hij feitelijke macht kan uitoefenen*.<sup>15</sup> Het is in mijn optiek precies deze omschrijving waar het concept van de NFT als een puzzelstukje in past. Uiteraard zijn in de literatuur ook op dit gebied de meningen verdeeld en de visies verschillend. Zo spreekt Neppelenbroek in niet mis te verstane termen van een ‘lege huls’ wanneer hij het over NFT's heeft.<sup>16</sup> De vermogensrechtelijke kwalificatie van NFT's is aldus het onderwerp van een levendige discussie in de (civielrechtelijke) literatuur. Voor wat betreft het strafrecht ligt dat weer anders, zoals we zullen zien. Voor een beslag in een strafzaak is de vermogensrechtelijke kwalificatie van hetgeen wat wordt beslagen veel minder relevant.

### HR Runescape revisited

Eenieder die enige inleiding in het strafrecht heeft gehad, zal zich het ‘Elektriciteitsarrest’ en het later gewezen ‘Runescape-arrest’ kunnen herinneren. In beide zaken kwam de strafrechtelijke definitie van een goed, respectievelijk ‘voorwerp’, naar voren. Zonder in te gaan op het in beide zaken spelende, specifieke feitencomplex, wordt uit die arresten duidelijk dat in het strafrecht een (veel) ruimer begrip van goederen wordt gehanteerd.<sup>17</sup> In dit kader is met name het Runescape-arrest van belang omdat daarin ten aanzien van *in game*-bezittingen is bepaald dat zij vielen onder het goederenbegrip, daar het mogelijk was de “exclusieve en feitelijke heerschappij” over deze *in game*-bezittingen uit te oefenen.<sup>18</sup> In wezen geldt ook voor de NFT's, dat het mogelijk is om daar de exclusieve en feitelijke heerschappij over uit te oefenen. Zoals hierboven onder “*onstoffelijk doch beheersbaar*” is uitgelegd, is een dergelijke eigenschap enigszins van belang voor de vermogensrechtelijke kwalificatie, maar kent het niet hetzelfde gewicht als in het strafrecht. Het is zelfs zo dat het goederenbegrip niet als een synoniem van het civielrechtelijke goederenbegrip mag worden opgevat, wanneer het gaat om strafvorderlijke doeleinden van inbeslagneming.<sup>19</sup> De vatbaarheid van een goed voor beslag is dus afhankelijk van de strafvorderlijke doeleinden die al dan niet met dat beslag worden gediend.<sup>20</sup> Dit beantwoordt direct de vraag waarom het mogelijk is beslag te leggen op NFT's, terwijl onder de civilisten het laatste woord nog lang niet is gesproken over de vermogensrechtelijke kwalificatie ervan.



## Conclusie

Waar de één spreekt van een ‘lege huls’, spreekt de ander van een goudmijn. In de intrigerende, digitale kunstwereld gelden totaal andere spelregels. Het feit dat het (vermogensrechtelijk gezien) niet duidelijk is wat een koper precies in handen krijgt, blijkt geen obstakel voor de levendige handel in NFT’s. Digitale plaatjes van verveeld kijkende apen (de zogeheten *Bored Ape* NFT’s) worden gesloten voor niet minder dan \$194.000 en verschaffen niet alleen het digitale plaatje, maar ook toegang tot een exclusieve ‘club’ van houders van een NFT uit de *Bored Ape* NFT-collectie.<sup>21</sup> De enorme waardes die schuil kunnen gaan achter ogenschijnlijk nietszeggende digitale kunstwerken zijn dan ook evenmin bij de politie onopgemerkt gebleven. Zij hoefden door de ruime definitie van het goederenbegrip geen acht te slaan op het ontbreken van een vermogensrechtelijke kwalificatie van een NFT. Toch leidt onder andere en wellicht met name, het gebrek aan zekerheid over de vermogensrechtelijke status van een NFT tot scepsis. Voor velen is de aanschaf van een NFT, niet meer en niet minder dan de aanschaf van ‘*bragging rights*’: het recht om op te scheppen. ●

1. ‘Politie legt voor het eerst beslag op NFT’s’, *rtnnieuws.nl*.
2. ‘Jack Dorsey’s First Tweet’ NFT Went on Sale for \$48M. It Ended With a Top Bid of Just \$280.’, *coindesk.com*.
3. *Idem*.
4. ‘Non Fungible Token (NFT)’, *Ethereum.org*.
5. ‘An Original Banksy Has Been Burned and Turned Into an NFT’, *decrypt.co*.
6. De definitie van het begrip ‘smart contract’ wordt omwille van de leesbaarheid van de hoofdtekst hierna uitgelegd. Een smart contract is in wezen een contract wat zichzelf uitvoert op het moment dat aan de overeengekomen voorwaarden is voldaan. Het contract zelf is daardoor in feite computercode, opgeslagen op het eerdergenoemde ‘digitale grootboek’ de blockchain. S.D. Levi & A.B. Lipton, ‘An Introduction to Smart Contracts and Their Potential and Inherent Limitations’, *Harvard Law School Forum on Corporate Governance* 2018.
7. *Idem*.
8. Deze mogelijkheid fungeert daarmee als een soort controlemechanisme op de echtheid van het NFT en op de betrouwbaarheid van de eerdere transacties. ‘How to Track and Verify NFT Transactions in 2022’, *nonfungibletalk.com*.
9. *Idem*.
10. M. van der Spoel, ‘Non-Fungible Tokens: weet wat u koopt!’, 27 mei 2021 *ictrecht.nl*.
11. De Munnik, in *Sdu Commentaar Vermogensrecht* 2022, art. 5:1 BW 2021, aant. 1.
12. HR 27 april 2012, *ECLI:NL:HR:2012:BV1301*, r.o. 3.5 (*De Beeldbrigade/Hulskamp*).
13. Art. 7:1 BW jo. art. 7:47 BW.
14. E.M.L. Moerel e.a., *Homo Digitalis (Handelingen Nederlandse Juristen-vereniging 2016-1)*, Deventer: Wolters Kluwer 2016.
15. *Cursivering aangebracht door prof. mr. T.F.E. Tjong Tjin Tai in zijn ten behoeve van dit artikel, door mij aangehaalde bijdrage*

in E.M.L. Moerel e.a., *Homo Digitalis (Handelingen Nederlandse Juristen-vereniging 2016-1)*, Deventer: Wolters Kluwer 2016.

16. E.D.C. Neppelenbroek, ‘Een token van de tijd. Het Non Fungible Token als omhulsel van een goederenrechtelijke leegte’, *Tijdschrift voor Internetrecht* 2021 afl. 4.

17. HR 23 mei 1921, *NJ* 1921, P. 564 e.v., m. nt. *Taverne (Elektriciteitsarrest)* en HR 31 januari 2012 *ECLI:NL:HR:2012:BQ9251*, m. nt. N.Keijzer (*Runescape*).

18. Het ging in deze zaak om het goederenbegrip zoals dat wordt gebezigd in art. 310 Sr inzake diefstal. HR 31 januari 2012 *ECLI:NL:HR:2012:BQ9251*, m. nt. N.Keijzer, r.o. 3.6.2 (*Runescape*).

19. Van der Meij, in: *T&C Strafvordering*, art. 134 Sv, aant. 4 en HR 20 november 1990 *ECLI:NL:PHR:1990:AD1287*, in deze zaak is bepaald dat ook een lijk bijvoorbeeld, vatbaar is voor inbeslagname.

20. *Idem*.

21. De prijs van dit NFT is overigens de prijs na een (plotselinge) flinke daling van zo’n 55% van de waarde en is geconstateerd op 9 mei 2022.

‘Bored Ape Yacht Club’, *opensea.io* en ‘Bored Ape Yacht Club, Other Ethereum NFT Prices Plummet as Crypto Market Crashes’, *decrypt.co*.

# Dubbele achternaam, (g)een enkel probleem?

Waarom de naamrechtelijke ‘vangnetnorm’ aan verandering onderhevig is



**Jurian Bos**  
*Redacteur*

Met een simpele hamerslag werd het Italiaanse naamrecht vorige maand de eenentwintigste eeuw in gelanceerd. Het Constitutioneel Hof in Rome bepaalde immers dat de huidige wetgeving, waarin een kind in de meeste gevallen enkel de achternaam van zijn vader toebedeeld kan krijgen, in strijd is met onder andere artikel 8 en 14 EVRM.<sup>1</sup> Volgens het Hof moet de mogelijkheid geboden worden het kind de achternamen van beide ouders te geven, hetgeen in nationale wetgeving zou moeten worden verwerkt.

In Nederland is een dergelijk wetsvoorstel reeds ingediend.<sup>2</sup> Het wetsvoorstel ‘Introductie gecombineerde geslachtsnaam’ maakt het voor ouders – die dat verlangen – mogelijk hun kind een dubbele geslachtsnaam te geven.<sup>3</sup> Zo komt aan hen meer keuzevrijheid toe en wordt aangesloten bij verplichtingen die voortvloeien uit internationale verdragen.<sup>4</sup>

De vraag is echter of dit wetsvoorstel wel zo progressief is als het lijkt. De zogeheten ‘vangnetnorm’, waarin wordt bepaald dat een kind bij het nalaten van naamskeuze de achternaam van de vader zal dragen, blijft ondanks aanhoudende kritiek immers ongewijzigd. Een recente uitspraak van het EHRM kan echter mogelijk het einde betekenen van de vangnetnorm in zijn huidige vorm. Aan de hand van deze uitspraak zal ik in dit artikel onderzoeken welke consequenties artikel 8 en 14 EVRM voor het nieuwe wetsvoorstel inclusief de huidige bepaling omtrent de vangnetnorm hebben en welke aanpassingen daarin mogelijk vereist zijn.

## De zaak *León Madrid tegen Spanje*

Om te beginnen: een korte bespreking van de zaak in kwestie. Mevrouw León Madrid (anders dan de naam doet vermoeden, was zij afkomstig van Mallorca) spande een procedure aan tegen de Spaanse staat. Zij was in 2005 bevallen van een dochter, die twee jaar later door haar vader werd erkend.<sup>5</sup> Vanaf het moment van de erkenning droeg het meisje de achternamen van haar beide ouders, wettelijk voorgeschreven te beginnen met de achternaam van de man. Een verzoek van de moeder deze volgorde om te draaien werd afgewezen, waarna zij deze kwestie voorlegde aan het EHRM.

Het Hof toetste de wettelijke bepalingen in kwestie aan artikel 8 (het recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) en artikel 14 (het verbod op discriminatie) van het EVRM. Dit werd gedaan aan de hand van twee criteria. Eerst keek het Hof of er daadwerkelijk sprake was van een verschil in behandeling en ten tweede of daar een objectieve en redelijke rechtvaardiging voor bestond.

Ten aanzien van het eerste concludeerde het Hof dat in 2011 een wijziging in de Spaanse wetgeving had plaatsgevonden, waardoor in het geval van onenigheid over de gekozen achternaam een civiele rechter zich over de zaak zou moeten buigen. Een dergelijke rechtsgang had vanwege het eerdere geboortjaar in onderhavige zaak niet plaatsgevonden, waardoor de bijzondere omstandigheden van dit geval niet konden worden meegewogen.<sup>6</sup> Om deze reden concludeerde het Hof dat er inderdaad sprake was van een onrechtvaardig onderscheid op grond van geslacht.<sup>7</sup>

Ten aanzien van het tweede criterium voerde de Spaanse staat aan dat het meisje op haar achttiende alsnog haar achternaam zou kunnen wijzigen.<sup>8</sup> Hier ging het Hof niet in mee, het stelde namelijk dat er een onderscheid gemaakt dient te worden tussen de gevolgen die het toekennen van een geslachtsnaam bij de geboorte met zich meebrengt en die bij het op latere leeftijd veranderen daarvan. Ook het argument dat de oude wetgeving verwees naar een tijd waarin andere tradities en opvattingen heersten wordt door het Hof niet als voldoende gezien om een dergelijk onderscheid te rechtvaardigen.<sup>9</sup>

De wetsbepaling in kwestie zorgde dus voor een verschil in behandeling op grond van geslacht, dat niet gerechtvaardigd kon worden. Het Hof concludeerde om die reden dat er inderdaad sprake was van een inbreuk op

artikel 8 en 14 EVRM.

*“De keuze van de Nederlandse staat om bij de vangnetnorm de geslachtsnaam van de vader aan het kind te geven, zorgt wel voor een verschil in behandeling zo concludeert het EHRM, maar deze wordt gerechtvaardigd doordat het onwenselijk is als een kind geen geslachtsnaam heeft.”*

## Het wetsvoorstel ‘Introductie gecombineerde geslachtsnaam’ en de vangnetnorm

Deze conclusie van het EHRM is interessant voor wat betreft het recent ingediende wetsvoorstel waarin de keuze voor een dubbele geslachtsnaam mogelijk wordt gemaakt. Het nieuwe artikel 1:5 lid 2 BW wordt zo gewijzigd dat een kind de geslachtsnaam van beide ouders kan krijgen, in een vrij te bepalen volgorde.<sup>10</sup> Vooral de laatste zinsnede is hier interessant, omdat dit de kern vormde van het geschil dat in *León Madrid/Spainje* aan de orde was. Op dit punt is de voorgestelde wijziging in het Nederlandse (dubbele) naamrecht dus niet in strijd met artikel 8 en 14 EVRM.

Dit ligt mogelijk anders voor de vangnetnorm van artikel 1:5 lid 5 BW, waarin wordt bepaald dat het kind de naam van de vader of de duomoeder toebedeeld krijgt in het geval van onenigheid over de achternaam. Al jaren wordt er in vakliteratuur gesteld dat deze regeling aan wijziging onderhevig is vanwege het mogelijke discriminatoire karakter.<sup>11</sup> Dat de vangnetnorm in het ingediende wetsvoorstel toch gehandhaafd blijft, komt omdat de uitwerking ervan in de praktijk evenredig zou uitpakken, aldus de concept-Memorie van Toelichting bij het ingediende wetsvoorstel.<sup>12</sup> In het geval dat een kind binnen het huwelijk wordt geboren en er geen keuze voor een geslachtsnaam wordt gemaakt, zal het kind de naam van de vader of duomoeder dragen. Als datzelfde kind geen gehuwde ouders zou hebben, wordt het de naam van de moeder toebedeeld. Omdat ongeveer de helft van de kinderen buiten een huwelijk of geregistreerd partnerschap wordt geboren zou de vangnetnorm in termen van gelijkwaardigheid een eerlijke uitwerking hebben.<sup>13</sup>

Op deze opvatting van de vangnetnorm wordt al jaren stevige kritiek geuit, onder andere door het *UN Committee on the Elimination of Discrimination of Women* (CEDAW) dat zich beroept op strijdigheid met bepalingen in het VN-Vrouwenverdrag.<sup>14</sup> Aan de andere kant oordeelde het EHRM in de zaak *Bijleveld tegen Nederland* in 2001 juist dat er bij de vangnetnorm geen sprake is van strijdigheid met artikel 8 en 14 EVRM, gezien er aan de staat hier een *margin of appreciation* toekomt.<sup>15</sup> De keuze van de Nederlandse staat om bij de vangnetnorm de geslachtsnaam van de vader aan het kind te geven, zorgt wel voor een verschil in behandeling zo concludeert het EHRM, maar deze wordt gerechtvaardigd doordat het onwenselijk is als een kind geen geslachtsnaam heeft. Hiermee valt de vangnetnorm binnen de reikwijdte van deze beoordelingsvrijheid.

### Strijdigheid met artikel 8 en 14 EVRM

Het lijkt met het oog op de overwegingen in de zaak *León Madrid* echter onwaarschijnlijk dat dit oordeel van het EHRM in *Bijleveld* met het oog op de vernieuwde wetgeving nog stand zal houden. De afgelopen twintig jaar is ons personen- en familierecht aan bijzonder ingrijpende veranderingen onderhevig geweest. De vangnetnorm stamt uit een tijd waarin er heel andere sociaalmaatschappelijke opvattingen heersten en is daarmee een erfstuk van een patriarchaal tijdperk.<sup>16</sup> En een verwijzing naar de heersende leer van vroeger is volgens het EHRM onvoldoende om een verschil in behandeling te kunnen legitimeren.<sup>17</sup> Om deze reden mist de vangnetnorm een deugdelijke motivatie om het onderscheid bij het achterwege laten van een naamskeuze te legitimeren.<sup>18</sup>

Het EHRM liet in *León Madrid* verder zwaar wegen dat er geen mogelijkheid was om van de rangvolgorde van achternamen af te wijken, waardoor de bepaling overdreven strikt was en daarnaast discriminerend ten opzichte van vrouwen.<sup>19</sup> Hetzelfde kan gesteld worden ten opzichte van onze vangnetnorm. Men zou kunnen zeggen dat ouders het recht op vrijheid van naamskeuze reeds verspeeld hebben wanneer de vangnetnorm moet worden toegepast, maar voor gehuwde vrouwen met een onwillige partner bestaat deze keuzevrijheid simpelweg niet. Zelfs bij een beperkt keuzerecht zal volledige gelijkheid om deze reden niet worden nagestreefd, omdat de vangnetnorm in het voordeel van de man zal uitpakken.<sup>20</sup> Een uitspraak uit 2001 – kort na de laatste grote wijziging in het naamrecht – van de rechtbank Amsterdam is hiervoor illustratief. Een man die nota

bene de zorg voor het kind niet zou dragen weigerde toestemming te geven om het kind de achternaam van de moeder toe te kennen. De rechtbank ging hierin mee, aangezien de man immers ‘een eigen belang’ had bij het geven van zijn geslachtsnaam, ondanks zijn beperkte rol bij de opvoeding.<sup>21</sup> Hieruit kan geconcludeerd worden dat zelfs bij een rechtsgang de keuzevrijheid van de vrouw valt of staat bij het krijgen van toestemming van de partner en om die reden vrij beperkt is.<sup>22</sup>

Ook heeft het EHRM in *León Madrid* overwogen dat een keuze voor de geslachtsnaam van moederszijde eveneens als vangnetnorm zou kunnen gelden.<sup>23</sup> Door het handhaven van de huidige vangnetnorm wordt in ons naamrecht een onrechtvaardig onderscheid gemaakt tussen de positie van man en vrouw en lijkt een inbreuk op artikel 8 en 14 EVRM, in tegenstelling tot wat het EHRM in de zaak *Bijleveld* oordeelde, aan de orde.

*“De vangnetnorm stamt uit een tijd waarin er heel andere sociaalmaatschappelijke opvattingen heersten en is daarmee een erfstuk van een patriarchaal tijdperk. En een verwijzing naar de heersende leer van vroeger is volgens het EHRM onvoldoende om een verschil in behandeling te kunnen legitimeren. Om deze reden mist de vangnetnorm een deugdelijke motivatie om het onderscheid bij het achterwege laten van een naamskeuze te legitimeren.”*

### De toekomst van de vangnetnorm

Nu het voeren van een dubbele geslachtsnaam mogelijk wordt gemaakt, lijkt er al helemaal geen reden meer om vast te blijven houden aan de vangnetnorm in huidige vorm. Het is daarom noodzakelijk om te kijken naar alternatieven om ook dit onderdeel van ons naamrecht aan de huidige tijdgeest aan te passen.

In België hanteert men een systeem waarbij de vangnetnorm bestaat uit een dubbele naam in alfabetische volgorde.<sup>24</sup> Hiermee wordt recht gedaan aan de rechtspositie van beide ouders. Gedacht kan worden aan jaarlijkse alfabetische roulatie, waarbij de volgorde om het jaar oplopend of aflopend is, om op deze manier

elke vorm van onderscheid tegen te gaan.<sup>25</sup>

Een andere mogelijkheid is om de huidige vangnetnorm te handhaven, maar de positie van de moeder te versterken. Hierbij kan gedacht worden aan het treffen van enkele maatregelen, zoals een eenvoudige wijzigingsmogelijkheid, een naamskeuze per kind of een schriftelijke naamskeuze.<sup>26</sup> De mogelijkheid van een wijzigingstermijn van een jaar zou de ouders bijvoorbeeld gelegenheid kunnen bieden om het alsnog samen eens te worden over de geslachtsnaam.<sup>27</sup> Een nadeel hiervan is dat het risico op een inbreuk op artikel 8 en 14 EVRM bij blijvende onenigheid nog wel blijft bestaan.

## Conclusie

De conclusie van het EHRM in *León Madrid* heeft duidelijk gemaakt dat ook het wetsvoorstel 'Introductie gecombineerde geslachtsnaam' niet volledig recht doet aan de vereisten die aan het hedendaagse naamrecht kunnen worden gesteld. Het handhaven van de vangnetnorm van artikel 1:5 lid 5 BW zorgt naar alle waarschijnlijkheid voor een inbreuk op artikel 8 en 14 EVRM vanwege het discriminatoire karakter van deze bepaling. Het zeer progressieve wetsvoorstel beperkt zichzelf daarmee ironisch genoeg in vooruitstrevendheid.

Desondanks biedt het huidige wetsvoorstel bij uitstek enkele mogelijkheden om aan de vangnetnorm een andere invulling te geven, door bijvoorbeeld het Belgische model te hanteren. Hierdoor worden ouders gelijkgesteld bij het uitblijven van een naamskeuze. Op deze manier kan een verdubbeling van de achternaam dus juist zorgen voor een verkleining van ongelijkheid.●

1. R. Van Gool, 'Kind automatisch de naam van de vader? Discriminatie, zegt het Grondwettelijk Hof in Italië', *De Volkskrant* 27 april 2022.

2. Kamerstukken II 2021/22, 35990, nr. 1-3.

3. Kamerstukken II 2021/22, 35990, nr. 5.

4. Bijvoorbeeld het zelfbeschikkingsrecht, dat voortvloeit uit artikel 8 EVRM en het discriminatieverbod van artikel 14 EVRM.

5. EHRM 26 oktober 2021, ECLI:CE:ECHR:2021:1026JUD003030613 (*León Madrid/Spanje*), ro. 5.

6. EHRM 2021, ro. 61; bijzondere omstandigheden waren o.a.: de vader had het kind niet onmiddellijk erkend en wilde aanvankelijk zelfs dat de vrouw de zwangerschap beëindigde.

7. EHRM 2021, ro. 62.

8. EHRM 2021, ro. 67.

9. EHRM 2021, ro. 66.

10. Kamerstukken II 2021/22, 35990, nr. 2.

11. R.J.P. Ritsema, 'Een stille revolutie: het wetsvoorstel dubbele geslachtsnaam kinderen', *NJB* 2021/1713, afl. 24, p. 1952.

12. Concept-memorandum van toelichting Wet dubbele achternaam – Consultatieversie, p. 5.

13. Concept-memorandum van toelichting Wet dubbele achternaam – Consultatieversie, p. 6.

14. E.C.C. Punselie, 'Komt de dubbele naam in zicht?' *FJR* 2019/30, afl. 6, p. 139.

15. EHRM 27 april 2000, 42973/98, ECLI:CE:ECHR:2000:0427DEC004297398 (*Bijleveld/Nederland*).

16. R.J.P. Ritsema 'Kiezen of delen. Onderscheid op basis van geslacht in het naamrecht', *EHRC Updates, Afl. 01(01) 2022*, p. 4.

17. EHRM 2021, ro. 64.

18. R.J.P. Ritsema 'Kiezen of delen. Onderscheid op basis van geslacht in het naamrecht', *EHRC Updates, Afl. 01(01) 2022*, p. 5.

19. EHRM 26 oktober 2021, ECLI:CE:ECHR:2021:1026JUD003030613 (*León Madrid/Spanje*), ro. 68.

20. E. Boor, 'Blijft vaders wil wet? Evaluatie van het naamrecht in het licht van het gelijkheidsbeginsel', *FJR* 2003, afl. 3, p. 54.

21. Rb. Amsterdam, 25 oktober 2001, ECLI:NL:RBAMS:2001:AH8518, ro. 6.

22. E. Boor, 'Blijft vaders wil wet? Evaluatie van het naamrecht in het licht van het gelijkheidsbeginsel', *FJR* 2003, afl. 3, p. 55.

23. EHRM 26 oktober 2021, ECLI:CE:ECHR:2021:1026JUD003030613 (*León Madrid/Spanje*), ro. 69.

24. R.J.P. Ritsema, 'Een stille revolutie: het wetsvoorstel dubbele geslachtsnaam kinderen', *NJB* 2021/1713, afl. 24, p. 1954; I. Boone, 'Vaderlijk veto bij de keuze van de familienaam: het einde is nabij', *Tijdschrift voor Familierecht* 2016, afl. 5, p. 109.

25. R.J.P. Ritsema, 'Een stille revolutie: het wetsvoorstel dubbele geslachtsnaam kinderen', *NJB* 2021/1713, afl. 24, p. 1955.

26. Werkgroep liberalisering naamrecht, rapport *Bouwstenen voor een nieuw naamrecht* (april 2009), p. 12.

27. E.C.C. Punselie, 'Komt de dubbele naam in zicht?' *FJR* 2019/30, afl. 6, p. 141.

# Persoon en zaak: de ondergang van ons rechtssysteem?



**Mathijs de Jong**  
Redacteur

Wat heeft een jurist aan een *morfologie van de wereldgeschiedenis*? Op het eerste gezicht wellicht niet zo veel. Toch zou elke jurist baat hebben bij een kritische lezing van het *magnum opus* van de Duitse filosoof Oswald Spengler. Met name de door hem gestelde problematiek rondom de antiek-juridische begrippen van de *persoon* en de *zaak* biedt de huidige jurist stof tot nadenken. In dit artikel staat centraal de verkennende vraag of, en zo ja wat, de hedendaagse jurist kan leren van Spenglers lezing van deze begrippen. Hiervoor zal eerst besproken worden wie Spengler was, wat de doelstelling en opbouw is van het grootse *Der Untergang des Abendlandes*, wat Spengler verstaat onder het *oersymbool*, de *antieke* en de *faustische* ziel. Ten slotte zal duidelijk worden waarom Spengler ‘persoon’ en ‘zaak’ als twee zuiver antieke begrippen beschouwt en zal Spenglers vernieuwende, faustische lezing van deze twee begrippen uiteengezet worden.

Oswald Spengler is niet onomstreden. Zo stemde Spengler op Adolf Hitler in de presidentsverkiezingen van 1932 en verwelkomde hij de machtsgreep van de nazi's in 1933 in zijn boek *Jahre der Entscheidung* door de stelling in te nemen dat de nationale revolutie van 1933 ‘iets geweldigs’ was en dat dat ‘in de ogen van de toekomst zal blijven’. Voor sommigen vormt dit wellicht een reden om het 1145 pagina tellende magnum opus van Spengler in de openhaard te gooien. Degene die het laatste een charmant idee lijkt, zij echter gewezen op het feit dat een massale, publieke boekverbranding reeds eerder in 1933 heeft plaatsgevonden. Een rituele verbranding of wellicht – meer hedendaags – het *cancelen* van *De Ondergang van het Avondland* lijkt mij dan ook niet wenselijk. Een idee blijft immers een idee en ideeën blijven immer het bespreken waard, hoe omstreden de auteur van dat idee ook moge zijn.

## Der Untergang des Abendlandes; het einde nabij?

Het eerste manuscript van *Der Untergang des Abendlandes* was klaar toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Het eerste deel werd echter pas gepubliceerd in de zomer van 1918. In 1922 kwam het tweede deel uit. In 2017 werd een nieuwe, Nederlandse vertaling uitgegeven bij Boom uitgeverij Amsterdam met als titel: *De Ondergang van het Avondland*. Hoewel deze titel enigszins illuster in de oren klinkt, moet het begrepen worden in de zin welke Spengler hieraan toedichtte. Spengler is namelijk overtuigd, dat *elke* cultuur bestaat uit een lente, een zomer, een herfst en een winter; *elke* cultuur kent dus een opkomst, een gouden tijdperk, een tijd van afbrokkeling en verval tot een punt dat deze cultuur – in essentie – (af)gestorven is. Met de door Spengler gekozen titel tracht hij ons dan ook te zeggen dat het Avondland, het land waar de zon onder gaat: het Westen, in een staat van verval is geraakt, maar – de optimist haalt hier zijn hart op – dit is een *natuurlijk* fenomeen dat elke cultuur uiteindelijk overkomt.

In zijn voorwoord bij de eerste druk stelt Spengler dan ook dat, hoewel het boek een algemene filosofie van de geschiedenis betreft, het in diepere zin een commentaar is op dit grote tijdvak, waar hij ontegenzeggelijk de Westerse moderniteit mee bedoeld moet hebben.

In dit werk staat de vraag centraal of het mogelijk is om het verloop van de geschiedenis op voorhand te bepalen. Spengler vraagt zich af of er een logica van de geschiedenis bestaat, en zo ja, hoe deze dan zou luiden. Om een antwoord te kunnen formuleren op voorgaande vragen, dient eerst duidelijk te worden wát cultuur nu eigenlijk *is*. Van groot belang is in dat verband tevens de vraag in welke relatie de cultuur tot de geschiedenis staat en in welke vormen cultuur verschijnt. Om daarachter te komen hanteert Spengler in zijn boek de volgende methode. Hij tracht de ‘morfologische’ verwantschappen op te speuren binnen de geschiedenis die de ‘vormtaal’ van alle cultuurgebieden verbindt. Hiermee vormt het begrip ‘morfologie’ – een begrip dat zijn oorsprong kent in de biologie – de kern voor de in dit boek gehanteerde methode. De morfologie binnen de biologie, ook wel bekend als de vormleer, bestudeert de bouw en vorm van organismen en tracht hun veelvormigheid terug te brengen tot evolutionair te duiden bouwplannen. Het is interessant dat Spengler - door deze morfologie als methodisch uitgangspunten te nemen - daarmee dus niet ‘het geworden’ of ‘de natuur’ als object neemt van zijn

studie naar de wereldgeschiedenis, maar ‘het leven’ of ‘het worden’ zelf.

Spengler verwerpt met deze keuze dan ook hetgeen hij in zijn ‘Inleiding’ het ‘Ptolemeïsche systeem’ noemt, ook wel bekend als het geocentrische wereldbeeld, dat de aarde in het centrum van het zonnestelsel plaatste. In het geocentrische model draaiden de zon en de andere hemellichamen om de aarde. Deze verwerping van het geocentrische wereldbeeld dient natuurlijk niet letterlijk opgevat te worden; dit wereldbeeld was in zijn tijd immers al lang achterhaald. Spengler gebruikt het veeleer als metafoor voor de heersende opvatting van de wereldgeschiedenis. In *De Ondergang van het Avondland* ziet hij namelijk een parallel in de geschiedkunde: het Ptolemeïsche (geschiedkundige) model is het systeem waarin de ‘hoge culturen’ – Babylon, Egypte, China, India, enz. – hun “banen trekken rondom ‘ons’, als het vermeende middelpunt van alle historische gebeurtenissen”. Het ‘ons’ dient daarbij gelezen te worden als de Westerse visie op de wereldgeschiedenis: die van de oudheid – middeleeuwen – moderne tijd. Het is deze ‘Westerse drieslag’ die Spengler hekelt en problematiseert: het is namelijk dit model dat ons telkens weer heeft belet de éigenlijke positie van dat kleine deel van de wereld in relatie tot héél de geschiedenis van de hogere mensheid op juiste waarde te kunnen schatten. Door dit Ptolemeïsche model krimpt een rijke geschiedenis van bijvoorbeeld China of Egypte tot niets dan een luttele episode in ‘onze’ geschiedenis. Tegelijkertijd worden een Luther of een Napoleon in onze Westerse wereldgeschiedenis opgeblazen, omdat deze nu eenmaal dichter in de buurt staan van ‘ons eigen standpunt’. Volgens Spengler is dat het gevolg van het feit dat de Westerse driedeling van oudheid – middeleeuwen – moderne tijd ons niet heeft geleerd rekening te houden met de innerlijke en uiterlijke distantie, waardoor wij deze culturen enkel zien vanuit ons Westerse standpunt.

Spengler plaatst dan ook graag de ‘Copernicaanse ontdekking’ hiertegenover. Hiermee doelt hij op het heliocentrische model dat door Nicolaus Copernicus in de 16e eeuw voor de katholieke kerk verdedigd werd. Middels een wiskundig model toonde Copernicus aan dat niet de aarde, maar de zon centraal staat in het zonnestelsel en dat de aarde en de andere planeten periodiek om deze zon heen draaien. De geschiedkundige vertaling die Spengler maakt gaat dan ook uit van het systeem waarin de Westerse wereld naast alle andere hoge culturen op geen enkele manier een bevoorrechte plaats innemen. En daarmee verwerpt Spengler ónze blik op de geschiedenis

van oudheid, middeleeuwen, moderne tijd; de blik die overtuigd is dat de moderne mens leeft in iets intrinsiek afgeronds en afgeslotens.

### De macrokosmos en het oersymbool

Spengler introduceert de idee van de ‘macrokosmos’. Hiervoor dient echter eerst een begrip verworven te worden van zijn opvatting van het symbool. In de symboliek – letterlijk: *sun* (samen), *ballein* (vallen) – vallen volgens Spengler namelijk veel dingen samen. Voor hem is dan ook niet interessant de vraag wat de wereld is, maar de vraag wat de wereld voor het levende wezen dat erdoor omringd wordt, betekent. Daarbij merkt Spengler op dat er sprake is van een zekere dualiteit: het ‘hier’ en het ‘daar’. Het eerste ‘leven’ wij, het laatste ‘beleven’ wij. Het eerste als ‘eigen’, het laatste als ‘vreemd’. Zo heeft alles waarvan we ons bewust zijn voor ons nog een diepste zin, en het enige en uiterste middel om dit onbegrijpelijke begrijpelijk te maken is gelegen in een soort metafysica waarvoor álles, de betekenis heeft van een ‘symbool’. Die symbolen zijn de zintuiglijke tekens, ondeelbare en vooral ongewilde indrukken met een bepaalde betekenis. Met andere woorden: de symbolen zijn trekken van de werkelijkheid die voor ons met directe innerlijke zekerheid iets betekenen wat verstandelijk niet kan worden medegedeeld. Het vormt een soort brug die geslagen wordt tussen het ‘ik’ en de wereld, hetgeen begrip en grip op die wereld oplevert.

De ‘macrokosmos’ moet dan ook begrepen worden als het netwerk van symbolen binnen een cultuur die het begrip van de wereld en de externe werkelijkheid bepaalt. Want het is enkel via deze eigen set aan symbolen van een cultuur dat de werkelijkheid – de wereld in relatie tot een ziel – betekenis krijgt voor het individu: al wat is voor een individu, is tevens symbool. Het is om die reden dat een individu uit een bepaalde cultuur al snel aan andermans zielsexpressie zijn eigen wereldbeeld toedicht, omdat het enige wat uit die andere cultuur voor hem bestaat, dat is wat hij middels zijn eigen symboliek kan verstaan.

Oorzaak van deze beperking om werkelijk begrip te krijgen van een andere cultuur is volgens Spengler gelegen in het ‘oersymbool’ dat ten grondslag ligt aan elke cultuur. Hieruit kan heel de vormentaal van de werkelijkheid van een zekere cultuur worden afgeleid. Elke cultuur heeft dus zijn eigen oersymbool die van cultuur tot cultuur verschilt.

De reden dát het oersymbool van de ene cultuur verschilt van die van een andere, dient begrepen te worden vanuit Spenglers idee van een ‘soort uitgebreidheid’, waarbij de richting de oorsprong van die uitgebreidheid vormt. Dit behoeft enige uitleg. De mens heeft plaats in een hem omringende wereld, in een hem omringende uitgebreidheid. Er is volgens Spengler één dimensie van de ruimte en dat is die van de richting vanaf zichzelf naar de verte, het ‘daar’. Het is die dieptebeleving waardoor de gewaarwording tot een wereld expandeert. De ruimte is het meest oorspronkelijke en invloedrijkste symbool van het leven zelf. Het oersymbool is dus een dieptebeleving waardoor de wereld ‘wordt’ en waardoor de gewaarwording zich uitbreidt tot een wereld die betekenisvol is voor een ziel, maar enkel voor de ziel waartoe die beleving behoort.

Ten slotte is het volgens Spengler evenwel een illusie te denken, dat een oersymbool van een cultuur zichzelf verwerkelijkst. Het dicteert veeleer de stijl van alle levensuitingen als vormgevoel (kunst, architectuur, muziek, wiskunde, etc.). Het oersymbool maakt dat een individu tot een bepaalde aparte cultuur behoort, waarvan de leden door een gemeenschappelijk wereldgevoel met elkaar verbonden zijn.

Spengler behandelt vervolgens de oersymbolen, de ideaaltype van uitgebreidheid, van verschillende culturen. Zo behandelt hij het oersymbool van de Magische, of Arabische ziel (het ‘holtegevoel’) en de Egyptische ziel (het nauw en onverbiddelijk voorgeschreven levenspad). Voorts zal voor dit artikel enkel de Apollinische, of antieke ziel en de Faustische, of Westerse ziel besproken worden, omdat het verschil hiertussen van belang zal zijn om Spenglers kritiek op de antieke begrippen *persoon* en *zaak* te kunnen duiden.

### De Apollinische ziel vs. de faustische ziel

De ziel van de Apollinische of antieke cultuur heeft als oersymbool het zintuiglijk aanwezige, individuele, naakte lichaam. De faustische of Westerse ziel wordt gekenmerkt door het oersymbool van de zuivere grenzeloze ruimte. Om te bewijzen dat zelfs de meest fundamentele vorm van levensuiting van een cultuur zich laat dicteren door dit oersymbool, bespreekt Spengler een onderwerp dat, naast dat het door eenieder als objectieve waarheid gezien wordt, menig jurist de stuipen op het lijf jaagt: de wiskunde. Volgens Spengler is het fenomeen wiskunde namelijk óók een uiting van de ziel dat zich heeft laten dicteren door het desbetreffende oersymbool.





En zo kan het, dat er niet één wiskunde bestaat, of één getallensysteem, maar dat er evenveel veranderlijke getallensystemen zijn als dat er culturen bestaan. Dat behoeft enige uitleg.

Ten eerste is van belang in te zien dat Spengler de wiskunde ziet als de ordening van het geworden waarin het diepste wezen van één unieke – en geen andere – ziel tot uitdrukking komt. Het getal is vervolgens hét symbool van causale noodzakelijkheid en bevat de ultieme zin van de wereld als natuur. Nu elke cultuur uitdrukking geeft aan een ander wereldgevoel, kan het volgens Spengler dat elke cultuur ook een eigen wiskunde en getallensysteem kent.

Vervolgens bespreekt Spengler de verschillen tussen het antieke en het Westerse getallensysteem. Wederom wijst Spengler ons op het feit dat deze twee wezenlijk van elkaar verschillen en dat, hoewel de Westerse ziel weliswaar enige aspecten uit de antieke wiskunde heeft gezien en heeft gebruikt voor zijn eigen getallensysteem,

deze twee getallensystemen dus niet noodzakelijkerwijs op elkaar voortbouwen.

Boegbeeld van het antieke getallensysteem is volgens Spengler Pythagoras. Met het laatstgenoemde dient het antieke getallensysteem te worden opgevat als het principe van een wereldorde van tastbare dingen. Het antieke getal bevat begrensde en voor het lichamelijk oog tastbare eenheden. Het antieke getallensysteem is derhalve bepaald door de focus van de antieke ziel op het zintuiglijke, het nabije, tegenwoordige, tastbare lichaam. Het is volgens Spengler dan ook om die reden dat het getal nul, de verzameling negatieve getallen (alle getallen onder nul) en complexe getallen (alle getallen die uit twee delen bestaat: het reële en het imaginaire) in de antieke wereld niet bestonden, en daarenboven actief verworpen werden. Hoewel het voorgaande getallensysteem voor een Westers wiskundige wellicht als fundamentele beperking zal worden beschouwd, is Spenglers conclusie dat deze voor de antieke mens nu juist iets volmaakt was.

Hiertegenover staat volgens Spengler het Westerse, of faustische getallensysteem. Met Descartes wordt volgens hem een conceptie van een nieuw idee van getallen geïntroduceerd, waarbij de analyse van het oneindige centraal kwam te staan. Het antieke begrip grootte werd door Descartes vervangen door de veranderlijke, relationele waarde van posities in een ruimte. Het nieuwe, faustische getal wordt niet langer gevormd door de afzonderlijke tekens (1, 2, 3,  $x$ ,  $y$ ,  $z$ , etc.) die ertoe dienen functies uit te drukken, maar door de functie zélf als eenheid. Als treffend voorbeeld noemt Spengler het cartesisch coördinatenstelsel ( $x$ - en  $y$ -as): niet langer gaat het om een afzonderlijk, punt, maar om een waarde in relatie tot de  $x$ - en  $y$ -as, tot de ruimte waarin dit punt zich begeeft. Met de latere invoering van de zintuiglijk overschrijdende, complexe getallen en diens uiterst transcendente structuur is elk spoor van antieke tastbaarheid volgens Spengler uitgewist.

### De antieke begrippen *persoon* en *zaak* en diens problematiek

Nu duidelijk geworden is dat zelfs de meest fundamentele vorm van levensuiting – de wiskunde – beïnvloed wordt door het oersymbool van een cultuur, zal het allicht geen verbazing wekken, dat Spengler van mening is dat ook het recht door dit oersymbool beïnvloed wordt. In deze paragraaf zal uiteen worden gezet waarom Spengler problemen ziet in het fenomeen *cultural appropriation*. Voorts zal besproken worden waarom Spengler de juridische begrippen ‘persoon’ en ‘zaak’ als zuiver antiek beschouwt. Ten slotte worden interessante, vernieuwende inzichten besproken die Spengler voorschotellet om deze antieke begrippen beter aan te laten sluiten bij onze huidige, moderne tijd.

Spengler betreft in zijn eerste hoofdstuk van het tweede deel, dat de moderne historicus – waaronder we dus de historicus anno 1922 moeten verstaan – miskent dat relaties *tussen* culturen secundair zijn en de culturen *zelf* op de eerste plaats komen. Het zijn wellicht dergelijke passages die door critici van Spengler als gevaarlijke voedingsbodem kunnen worden beschouwd: het eigene en de bedreiging daarvan door het ‘vreemde’ is een niet onbekende redenering die niet ver van die van Spengler vandaan staat. Toch dient Spenglers redenering eerder gezien te worden vanuit zijn kritiek op de idee dat de menselijke geschiedenis in het faustische Westen gezien wordt als één zinvol geheel en niet als eigen, verschillende los van elkaar staande compartimenten.

In dezelfde passage stelt Spengler dat het lastig is voor een ziel van de ene cultuur om zich te verplaatsen in die van een andere. Zo stelt Spengler dat wij louter een vorm zien, maar niet weten wat het in de ziel van de ander was dat die vorm heeft verwekt. Daarover kunnen we alleen iets ‘geloven’, en dat geloven we doordat we onze eigen ziel erin te leggen. Lukt een ziel dit niet, dan heeft dat werk voor hem ook geen betekenis. Zo kan het, dat een ziel bij het zien van een oude vorm of definitie, meent dat het om één en dezelfde gaat, waar het in werkelijkheid een andere, nieuwe bezieling van dat begrip behelst; dat de woordklank steeds dezelfde blijft, maar de betekenis ervan verandert. Volgens Spengler is het frappantste voorbeeld van een systeem dat in hoofdlijnen schijnbaar onveranderd twee millennia heeft getrotseerd – terwijl het in werkelijkheid in twee culturen twee verschillende ontwikkelingen met elke keer een heel andere betekenis heeft doorgemaakt – het Romeinse recht.

Wat is dan dat Romeinse recht volgens Spengler? Het antieke recht is een recht dat dóór burgers, vóór burgers werd geschapen. Wie voorgaande zin leest zou van mening kunnen zijn dat dit toch exact hetzelfde is als de wetgeving die van onze formele wetgever afkomstig is. Volgens Spengler is het precies die gedachte die maakt dat de faustische mens niet in staat is de oorspronkelijke betekenis van het antieke recht te kunnen zien. Het antieke recht gaat namelijk uit van de polis als staatsvorm. De individuele persoon is voorts een lichaam dat tot het corpus van de polis hoort. Het recht van de polis heeft enkel op hem betrekking. Naar beneden toe is dat recht begrensd door de rechtsverhouding van de slaaf, die een lichaam is maar geen persoon, naar boven toe is dit recht begrensd door de heros, die als persoon een godheid is geworden en nu recht heeft op een cultus. Deze opvatting verklaart volgens Spengler een begrip als de *capitis deminutio media*. De in het Romeinse recht gebruikte term die verwijst naar het geheel of gedeeltelijk uitdoven van de voormalig juridische status van een individu. Dit laatste is de Westerse jurist volstrekt vreemd: wij kunnen ons niet voorstellen dat een persoon in onze zin sommige, of zelfs alle rechten kwijtraakt, terwijl de antieke mens door deze straf ophoudt een persoon te zijn en lichamelijk (als slaaf) verder leeft.

Verder was het Romeinse recht en vooral diens rechtspraak iets van de praktisch-algemene ervaring van de politiek-economisch actieve man. De rechter in de zin van onze rechterlijke stand, die voor deze ene activiteit vakkundig en theoretisch wordt geschoold, is de antieke mens volstrekt vreemd. Spengler ziet de Romeinse jurist

eerder als briljant practicus, als ervaringsdeskundige van het individuele geval, en dus niet als de bedenker van een bouwwerk van abstracties.

Het Romeinse recht is, aldus Spengler, het recht van de dag of van dit moment. Het wordt in principe in elk afzonderlijk geval voor dit geval geschapen, en indien afgehandeld, houdt het op recht te zijn. Ook dit lijkt op iets wat de hedendaagse jurist niet per se als iets ‘zuiver’ antiek zou beschouwen: tracht onze rechter immers niet telkens opnieuw naar de concrete omstandigheden van het geval te kijken eer hij een uitspraak doet? Toch mist het antieke recht volgens Spengler de pretentie ‘eeuwig geldend’ te willen zijn; het antieke recht hield op recht te zijn op het moment dat het geschil afgehandeld werd en mist daarmee elke vorm van duurzaamheid. Dit volgt bijvoorbeeld uit het feit dat de Romeinse praetor aan het begin van zijn ambtstermijn een edict opstelde waarin hij de rechtsnormen aankondigde waaraan hij zich wilde houden. Diens opvolger was hier echter op geen enkele wijze aan gebonden.

Tenslotte noemt Spengler het antieke recht een ‘ervaringsrecht’: hetgeen moet worden opgevat als het weten dat bepaalde te beoordelen situaties zich telkens weer voordoen, zodat men zich de moeite kan besparen het recht voor die situaties telkens opnieuw te vormen. Van een ‘systeem’ is volgens Spengler dan ook geen sprake. Daartegenover plaatst hij de karaktertrek van het faustische rechtssysteem om het heersend recht dusdanig toe te passen dat deze in principe eeuwige geldigheid bezit en dus in alle mogelijke gevallen wil voorzien. Zijn er feiten en of omstandigheden die een leemte in die poging blootleggen, dan zal de rechter nieuw recht scheppen, dat vanaf dat moment zal behoren tot het uitputtend verzameld werk dat zich ten doel stelt de hele levende substantie van het recht te regelen.

Daarin huist volgens Spengler het probleem: dat het Westerse rechtssysteem het antieke fenomeen van ervaringsrecht heeft overgenomen, zonder dat ze bij het gebruik ervan het – voor het faustische Westen – vreemde bestaan dat eraan ten grondslag lag zelfs maar in het vizier kreeg. Zodoende bestaan er volgens Spengler niet één, maar twee rechtsgeschiedenissen van het Romeinse recht die enkel door elementen van linguïstische en syntactische vorm met elkaar verbonden zijn, maar op inhoud wezenlijk van elkaar verschillen. De eerste versie stamt uit de antieke tijd en is reeds voltooid. De tweede is degene waar wij heden ten dage nog middenin zitten, zijnde heilig overtuigd van het feit dat dit ‘onze’

rechtsgeschiedenis is, terwijl het *de facto* een geforceerde misinterpretatie is van het oorspronkelijke antieke recht.

Wat is dan de reden van deze faustische misinterpretatie van het antieke recht? Volgens Spengler ligt de reden hiervoor in het feit dat onze, Westerse rechtsgeschiedenis gekenmerkt wordt door een strijd tussen ‘boek’ en ‘leven’. Het juridische denken dwingt immers een abstrahering van iets tastbaars. Deze abstrahering heeft volgens Spengler te gemakkelijk plaatsgevonden door overname van overgebleven Latijnse geschriften. Zo kan het, dat het privaatrecht de geest van ons huidige sociaal en economische leven niet voldoende weerspiegelt. Kortom, ons rechtssysteem is niet afkomstig uit het sociaaleconomische leven, maar uit antieke classificaties en begrippen afkomstig van boeken. De geleerde juristenstand is in de ogen van Spengler wereldvreemd en minacht de ervaring en hetgeen niet uit het denken voortkomt. Spengler meent dat onze rechtswetenschap daarmee niets anders is dan een ‘filologie van juridische begrippen’ en geenszins een doordinking van de fundamentele waarden van ons werkelijke leven. De taak voor de hedendaagse jurist zou dan ook moeten zijn om uit het praktische leven van tegenwoordig de diepste principes af te leiden en deze tot fundamentele juridische begrippen te verheffen.

Wat zijn dan deze diepste principes? Volstaan de ‘antieke’ begrippen, zoals ‘persoon’, of ‘zaak’ dan geheel niet meer in onze moderne tijd? Beantwoording van deze vragen voert voor nu te ver en vereist daarnaast ook verder (praktisch) onderzoek. Toch is het aardig om nader in te gaan op hetgeen volgens Spengler – in faustische zin – bedoeld wordt met deze antieke begrippen. Hij stelt dat ‘personen’ in ons huidige rechtssysteem geen lichamen – zoals in de antieke zin van het woord met het verschil tussen mens, polis, heros en slaaf – zijn, maar ‘eenheden van kracht en van wil’. ‘Zaken’ zijn voorts geen tastbare lichamen, maar ‘doelen, middelen en creaties van deze eenheden’. En, wellicht het meest verwonderlijk is Spenglers opvatting van het intellectueel eigendom, waarin hij tweërlei krachten waarneemt: de ‘productieve kracht’, en een ‘uitvoerende kracht’, waarbij de eerste op de tweede inwerkt door deze een richting, taak en middelen te geven om zelf werkzaam te zijn. Zo bezien wordt het intellectueel eigendom niet getrokken in het licht van het ‘eigendomsrecht’ maar beschouwd als ‘drager van energieën’.

Wat kan een jurist nu van Spengler leren? Ten aanzien van welke delen heeft hij gelijk en ten aanzien van welke



delen niet? Wellicht dienen de passages waarin Spengler schrijft over het ‘eigene’ en het ‘oorspronkelijke’ met kritische bril gelezen te worden. Verheerlijking van het eigene en het zien van een bedreiging hiervoor in het vreemde kan tot uiterst gevaarlijke uitkomsten leiden indien dat idee ook daadwerkelijk ten uitvoer wordt gebracht.

Ook de idee dat de in het recht centraal staande begrippen ‘persoon’ en ‘zaak’ zuiver antiek zijn, roept vraagtekens op. Is het niet juist deugdelijk dat wij, faustische juristen, ons niet kunnen verplaatsen in de situatie waarbij een persoon zijn juridische status verliest en verwordt tot slaaf, object of zaak?

Interessant is evenwel Spenglers faustische invulling van de volgens hem antieke begrippen ‘persoon’ en ‘zaak’. Het introduceren van begrippen die meer uitgaan van ‘dynamische functies’ of ‘op elkaar werkende krachten’ zou een mogelijke oplossing kunnen zijn voor de complicaties die gepaard gaan

bij de juridische kwalificatie van nieuwe technische fenomenen, zoals *bitcoins*, *AI*, of op geld waardeerbare virtuele voorwerpen zoals een digitaal Runescape-amulet en -masker.<sup>1</sup> Zo is de discussie omtrent de poging om bitcoins goederenrechtelijk te kwalificeren in de literatuur nog altijd aan de gang, waarbij de één stelt dat dit kwalificeert als ‘stukjes software, die als vermogensrechten naar buitenlands recht gekwalificeerd moeten worden, omdat de software in de VS is uitgegeven onder de *MIT open source*-licentie’.<sup>2</sup> Terwijl anderen juist stellen ‘dat een bitcoin maar moeilijk onder de categorie vermogensrechten ex art. 3:6 BW kan vallen en dat, als een bitcoin al een goed is, een bitcoin niet overdraagbaar is omdat een bitcoin niet valt onder de in art. 3:83 lid 3 BW genoemde rechten’.<sup>3</sup> Daarbij komt dat in de rechtspraak ook verschillende opvattingen worden gehuldigd. Zo worden bitcoins aangemerkt als ruilmiddel en op één lijn gesteld met goederen met een dagprijs in de zin van art. 7:36 BW.<sup>4</sup>

De vraag die Spengler met zijn kritiek op de faustische,

opwerpt, is, gezien de bovenstaande discussie omtrent de poging tot een juridische kwalificatie van moderne fenomenen, wellicht zo gek nog niet. De vraag is immers of de antieke begrippen die wij heden ten dage nog steeds gebruiken niet door de ontwikkeling van het complexe moderne leven reeds zijn ingehaald. Waarom zouden deze antieke begrippen zodanig opgerekt, geforceerd dienen te worden opdat zij na veel academisch gekonkel nu eindelijk ook de lading dekken van de nieuwe, vaak technisch complexe fenomenen? Dient het recht niet juist het leven te volgen, in plaats van het leven het recht? Spengler meent in ieder geval van wel, en introduceert begrippen die aansluiten bij deze moderne, hectische tijd.

Implementatie en gebruik van dergelijke begrippen vereist echter wel een drastische verandering van de wijze waarop een huidige jurist naar juridische ideeën zoals bijvoorbeeld het eigendomsrecht kijkt. Wellicht dat een dergelijke ‘omwenteling’ in het juridisch denken ook wel de enige manier zal zijn om onze juridische begrippen werkelijk te doen aansluiten op de steeds complexer wordende technologische fenomenen die onze tijd rijk is. Het zou tevens passen bij de faustische drang om elke, toekomstige, veranderlijke situatie juridisch te dekken.

Mogelijkerwijs is dat hetgeen Spengler in 1922 al opmerkte: dat onze huidige, dynamische samenleving enkel gebaat zal zijn bij een introductie van juridisch-dynamische begrippen.

## Conclusie

In dit artikel stond centraal de vraag wat een hedendaagse jurist van Spenglers morfologie van de wereldgeschiedenis kan leren. Hiervoor is allereerst besproken de niet onomstreden status van de persoon Oswald Spengler. Voorts is er uiteengezet wat een ‘oersymbool’ is, welke oersymbolen de antieke en de moderne tijd kenmerkt om vervolgens beter grip te krijgen op de problematiek die Spengler ziet in de volgens hem antieke begrippen ‘persoon’ en ‘zaak’. Hoewel de reden van deze problematiek – het niet kunnen inleven in een andere cultuur – wellicht een gevaarlijke voedingsbodem kan vormen voor polariserend gedachtegoed, is de ‘oplossing’ die Spengler hiervoor in de plaats stelt – een meer ‘dynamische’ lezing van deze twee begrippen – een verfrissend idee om het huidige recht beter aan te laten sluiten bij onze moderne, dynamische tijd. Alleen zo zal, in de ogen van Spengler, het faustische rechtssysteem voor een *Untergang* behoed kunnen worden. ●

*Dit artikel was niet mogelijk geweest zonder de inspirerende colleges van mr. dr. B.C. Labuschagne en zijn commentaar op een eerdere versie van dit artikel.*

1. Zie voor het stelen van een virtuele voorwerpen: HR 31 januari 2012, NJ 2012/536 (RuneScape).

2. M.F.M. van den Berg, J.W.P.M. van der Velden & C.W.M. Vergouwen, ‘De Bitcoinverzekering. Een kans voor de financiële sector om klantbelang centraal te stellen in innovatieve productontwikkeling’, *MvV* 2014-5, p. 131.

3. Mijnsen, *Verbintenissen tot betaling van een geldsom* (Mon. BW nr. B39), 2017/1.6.

4. T. de Graaf, ‘De kwalificatie van bitcoins’, *NJB* 2019/2, p. 11.

# Ben jij onze nieuwe redacteur?

NOVUM magazine heeft weer plek voor studenten om onze redactie te komen versterken. Schrijf jij graag en vlot, ben je initiatiefrijk, en heb jij oog voor detail? Dan zijn wij op zoek naar jou!

Als redacteur heb je de vrijheid om je eigen onderwerpen te bepalen en kan je steeds een andere rubriek verzorgen. Zo schrijf je de ene maand een annotatie, interview je de volgende keer een professor of advocaat, en lever je daarna een opinie over een juridische actualiteit. Heb je zelf een idee voor een nieuwe rubriek? Dan gaan we daar graag met jou mee aan de slag!

Zou je graag eenmalig een artikel willen laten publiceren, of wil je reageren op een van de stukken? Ook wanneer je geen vast redactielid bent kan je een artikel inzenden.

Geïnteresseerd of verdere vragen omtrent het redacteurschap?  
Neem dan contact met ons op via  
**[novum@law.leidenuniv.nl](mailto:novum@law.leidenuniv.nl)**

Voor sollicitaties voor de redactie ontvangen wij graag je CV en een korte motivatie, waarin je aangeeft wat voor stukken je graag zou willen schrijven (max. 1 A4).

# **NOVUM**magazine

NOVUM magazine is het juridisch faculteitsblad van de Universiteit Leiden, ontstaan uit de fusie tussen het faculteitsblad **Trias** (1968) en het blad **Request** (1999) dat werd uitgegeven door het rechtenmentoraat Appèl, tegenwoordig **Juridische Faculteitsvereniging Grotius**.

Ons doel is een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van (toekomstig) juridische professionals.

## **Hoofdredacteur**

Hadassah Drukarch

## **Eindredacteur**

Karel Wijdeveld

## **Redacteuren**

Jurian Bos  
Bouchra Boulouize  
Sebastian Cornielje  
Rudolf Willem van Dam  
Francine Fetter  
Mathijs de Jong  
Mahatma M. Martinus  
Anne Sophie Pijnacker  
Joris van de Riet  
Lars Volborth  
Femke de Wijs

## **Raad van advies**

Prof. mr. dr. A.G. Castermans  
Mw. drs. A.F.M. van der Helm  
Julie Külsen, assessor FdR  
Shireen Lander, Assessor onderwijs & carrière JFV Grotius

Oplage: 750 exemplaren

Drukker: BladNL

ISSN: 1567-7931

© Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande toestemming van de redactie openbaar worden gemaakt of verveelvuldigd.

Adverteren, solliciteren of reageren: [novum@law.leidenuniv.nl](mailto:novum@law.leidenuniv.nl)

